



№ 3(6), липень 1994 р. Видання Об'єднання лемків у Польщі, Горлиці



## Головна Управа ОЛ в часі од «Ватри '93» до «Ватри '94»

Ватра '93 була організаційно добри проведена. Були деяки клопоти з powodu дощової погоди в перших двох днях свята.

Зараз по закінченню ватри упорядковано поле ватряне, а фінансово імпрезу розчислено в терміні згідно зі статутом ОЛ, § — 17.

Подаємо скорочений фінансовий розрахунок „Ватри '93”:

Прибутки з дотаціями —	321.060.000,- зл.
Видатки разом —	391.365.000,- зл.
В тим на забудову ватряного поля —	263.095.000,- зл.
Страта покрити з власних фондів ОЛ —	70.305.000,- зл.

Разом за останні штири роки видано на забудову ватряного поля 620.159.000,- зл. (од початку організування лемківських ватр в Ждині). До розпочатя свята в тим році іщи будут видани около 150.000.000,- зл. І так, як буде открыта „Ватри '94” на забудову ватряного поля буде вложено разом 800.000.000,- зл. Якби порахували би ми іщи до того вложену працю суспільну, то поле ватри має вже вложений матеріальний вклад понад мільярд золотих. Найважніши доконани інвестиції то:

1. Допровадження енергії електричної підземним каблём понад кілометр зо села Ждиня.
2. Будова інсталяції електричної підземной і наповерхневой на самим поли ватри.
3. Огорожа сітковим плотом цілого естрадного поля.
4. Забудованя студні на жерельну воду і водно-каналізаційного проводу.
5. Будова сцени.
6. Побудова будинків: санітарного з шамбом на одходи, бюра, каси і гандльових крамів.
7. Перевезено з Чорного і поставлено давну лемківську хижу, котра стоїт недалеко сцени.
8. Вишутрувано дорогу од брами віздовой до сцени і знівелювано поле вколо сцени.
9. Поставлено новий мосток на річці, перехід на естрадне поле.
10. Частинно вишутрувано паркінг.

Головна управа ОЛ збералася згідно зі статутом два рази в році, а Президія дуже часто, в міру потреб, без спеціального плану. В тим часі одбито 14 засідань Президії ГУ ОЛ.

Василь Хомик

### ПРИ ВАТРИ

В чуганях сивих сплять  
Бескиди,  
А місяць — птахом на  
стерні...

І досі бачиться мені:  
Село, туман, при ватрі — дідо.

Тріщить чатина в пожарищі,  
А іскри — осами в лугу,  
Тремтять сріблисті береги,  
А дим, мов птах,  
все вище й вище.

Палає ватра, сяють очі,  
Казки снуються при вогні,  
Було чи снилося мені...  
Ми наче гноми в чарах  
ночі.

Як юж биво нераз писано, внет по закінченю „Ватри '93“, члени ГУ ОЛ занялися підготовком до виборів парламентарних РП, пізнійше пришла підготовка Першого Всесвітнього Конгресу Світової Федерації Лемків, вибрано двох членів — представників ОЛ, голову і секретаря, а до Контрольної комісії члена ГУ ОЛ Левка Галя.

13 листопада 1993 року у Львові одбилися заключени збори Оргкомітету Конгресу. Високо оцінено перебіг I-го Світового Конгресу СФЛ. Конгрес наголосив про розвиток лемківського одродження. В Конгресі взяли участ високи представники України, суспільних товариств, наукових інститутів і релігійних конфесій. Про Конгрес широко подавали масови засоби інформації України.

В часі Конгресу схвалено дуже важних постанов — документів, яки били друковани в попереднім номери „Ватри“.

Головна управа ОЛ дружно співпрацює з ОУП. Головну раду ОУП од ОЛ репрезентуют голова ГУ ОЛ Василь Шлянта і його заступник Степан Гладик, а ГУ ОУП С. Гладик.

Дуже часу і праці ГУ ОЛ вкладала в діяня Комітету Гельсинського. Уповаженим представником в Комітеті Гельсинским од ОЛ є Левко Галь, член ГУ ОЛ.

Об'єднання лемків співпрацювало з комісіями сеймовими РП, а окремо з Комісією національних меншин і з декотрима парламентаристами.

Найбільше часу ГУ ОЛ присвячувала „Лемківській Ватрі“, іщи в минулим році вибрано Оргкомітет „Ватри '94“, який очолив голова ГУ ОЛ Василь Шлянта. Старостом зостав Петро Перун, а його заступником Петро Чухта, керивником організаційним — Александер Маслей і господарчим Стефан Дзямба.

Приготуваня до „Ватри '94“ систематично проваджено. Іщи на перших зборах Оргкомітету роздано функційним членам того комітету приділ чинности. Підготовка до свята іде планово.

Не буде збудована дуже потрібна шатня для артистів при сцені, з браку відповідних матеріалів — дощок і фінансових фондів. Тоту інвестицію переложено на наступний рік. В тим році заступити ей мусит шатро.

12 листопада того року буде проведений II-гій зїзд Об'єднання лемків. Думам, што голови гуртків постараються перепровадити звітно-виборчи збори справно, а нововибрани правліня будут очолювати збільшену кількість членів. Тепер маме лем 29 гуртків, а число членів не перевишат пів тисяча. Є то невелика кількість порівнюючи до приїзджаючих на „ватри“ лемків в Ждині, а навет до тих, што купуют нашу газету. Тїж мишлю, што ГУ ОЛ постаратся о то, жеби кількість гуртків ОЛ перекрочила хоц лем копу, а члени хоцки тисячу. Але тоти мої мрії будут сповнени коли більшїст лемків, читачів „Ватри“ зістанут членами ОЛ, чога їм і собі жичу.

Од січня того року наша газета „Ватра“ виходит як кварталник. В тим році маме вже третій номер. Звертаємся до читачів о прислания своїх зауваг штодо редагуваня „Ватри“. Просиме тїж писати свої зауваги і спостереженя штодо організації нашого свята культури — „Ватр“. Ваши пропозиції радо використаме, а для усправліня, впровадхаме скритку (ящик), до котрой можна складати власни зауваги, пропозиції, оцінки організації „Ватри '94“ і інші питання і вимоги. Як хто хотів би отримати одповід особисту, най подаст свою адресу.

П. Шафран

## Про «ВАТРУ '93» писали...

В „Нашім Слові“ ч. — 27 з 4.07.1993 р. Василь Колодїйчик в дописі „Мікро-Лемківщина“ написав: „Мова йтиме про забудову ватряного поля у Ждині на тих гектарах, яки закупило Об'єднання лемків у Польщі для проведено на ньому вже традиційних „Ватр“... „Отже, наша мікро-Лемківщина має бути надзвичайно чудовим куточком світу, для відпочинку людини, звідки б вона, ця людина не приїхала... Має бути курортним комплексом, побудованим на найвищому світовому рівні. Спочатку, маючи геодезійну знімку всієї території забудови, треба фахівцям-архітекторам спільно з медиками-курологами визначити, яки необхідні корпуси, споруди повинні бути побудовані в комплексі. І на цій підставі має бути розроблений генеральний плян забудови, на якому має бути передбачено точне місце і орієнтація по відношенню до сонця та рельєфу кожного об'єкту, що підлягатиме будівництву чи в першу чергу, чи

в перспективі... Кожна споруда зі своїми розмірами має мати точне місце, щоб потім не заважало іншим необхідним спорудам. Приблизний перелік необхідних корпусів видається мені таким:

- основний адмінкорпус з конференційним залом, бібліотекою, рестораном, зі спортивним залом, плавальним басейном з підогрівом води (для дорослих і дітей);
- готель для відпочиваючих (на 24-30 діб перебування і більше);
- готель для транзитних туристів (на три до чотири доби перебування);
- комплекс їдальні з харчокорпусом та іншими необхідними йому спорудами;
- поліклініка для обслідування відпочиваючих;
- бальнеологічні корпуси;
- кемпінги проживання на 1-2 сім'ї;
- відкриті плавальні басейни для дорослих і дітей;
- споруди технічної станції для авто-

мобільного сервісу, з заправковим та майданчиками для стоянок;

— належні спортивні майданчики з кортами для „великого“ тенісу та може й футбольним полем.

... Може частину споруд взяла би на себе держава (наприклад, технічну станцію автосервісу, заправкові тощо) і будувала їх на під'їзді до комплексу за межами курортного комплексу. Без держави не обійдеться і будівництво доріг, мостів. Але з тих будов і з цілого комплексу вона також мала би зиск... Практично найперше треба будувати специфічний корпус з декількома кімнатами для учасників концертів, з кімнатами радіо та телетехніки, а також може має бути першочерговим і готель для учасників „ватр“... Ще раз підкреслюю, що цей комплекс має бути розрахований не лише на „ватряні“ заїзди, а на круглорічну експлуатацію як курортного комплексу. Звідси й впливає виключення поспішності будівництва ... Василь Колодїйчик.

# Чи буде реприватизація у Польщі?

(*ц.зн. чи буде повернення маєткових прав бувшим власникам або їх наслідникам на майно загарбане Державою*)

Питання поставлене в заголовку статті, для всіх жертв злочинної, депортаційної акції „Вісла” зводиться просто до одного: чи можуть вони надіятися на справедливість на будь-то правовій державі, за яку пропагандисти представляють ІІІ РП?

Презентована стаття опрацьована на підставі найновіших (на день писання) пресових інформацій:

- „Нашого слова” (Варшава) від дня 94.05.15,
- „Газети робітничої” (Вроцлав) від дня 94.05.14-15,
- „Впрост” (Познань — Варшава) від дня 94.05.15,
- „Жечпосполіта” (Варшава) від дня 94.05. 14-15,
- „Політика” (Варшава) від дня 94.05. 21.

Але найперше треба пригадати про шлях, який пройшло наше, насильно депортоване з батьківських земель у злочинній акції „Вісла”, суспільство за повернення належних йому, а погвалтованих людських, громадянських та конституційних прав.

Питання повернення цих прав, а через це і звороту загарбаного майна жертвам переступницької акції „Вісла” з 1947 р., ставлено було її жертвами від самого початку, тобто від літа 1947 р. Зараз після закінчення злочинної, горезвісної акції „Вісла” (навіть ще в часі її тривання!), коли дупортовані насильно мужчини, а навіть і жінки вертали з місць карного розселення на Західних та Північних землях Польщі до рідних місць походження, сіл, господарств, щоб опікуватися осиротілим майном, охоронювати перед розкраданням мешканцями сусідніх польських сіл, пробувати збирати засіяне збіжжя, викопувати вирощену бульбу — компери, грулі — щоб родина мала при чому перезимувати, пережити осінь, зиму і весну там на Заході. Були вони — всі, без виїмку — за це арештовані та засуджені в каральному таборі „Явожно”.

А потім через всі роки — масово писали письма до уряду, адміністративних влад та партійних установ — тоді дійсної влади — добиваючись повернення належних прав власників на загарбане майно. І нині історики в державних та партійних архівах віднайдуть оці повні болю та жалю, неполаджені, або з відмовним рішенням письма.

А опісля з утворенням УСКТ, так у кампанії передз’їздівській як і на І-шому організаційному-засновницькому з’їзді в 1956 р., і члени зборів на місцях і опісля вибрані делегати на З’їзді у Варшаві безкомпромісно домогалися визнати партією та урядом горезвісну акцію „Вісла” за незаконну, переступницьку та злочинну і повернути депортованим право повернення на рідні, батьківські землі та звернення загарбаного майна через уневажнення „поліцейських”, дискримінуючих законів, що слід вважати за т.зв. „закони” лише і виключно!!, що депортованих з тих прав „визули”!!!

І так вже було впродовж всіх років безупинно — але й безуспішно!

А державна й партійна влада (так перед 38-35-тьома роками, як зрештою і тепер) хитро-мудро офіційно вболівала, декларувала щось там зробити, питання передумати, признавала, що землі стоять пусті, заростають бурянами й хащами, хати стоять незаселені. І в тому-ж часі, коли власники пробували хати заселити, під поліцейським конвоем були відправлювані на Захід, до місць карних поселень, а хату місцеві „осадники” (найчастіше з „зичливої”, дискретної поради влади) розтягали тракторами!

Влада покликувала якісь там адміністративно-партійні комісії — напр. загальновідомою Комісією Ткачова весною 1957 року — які мали розробити плани поворотів депортованих по провіренню на місцях пустих, незаселених просторів та розізнанню можливості їх заселення.

В дійсності згадана Комісія робила все, щоб не можна було поворотів депортованих здійснити. Тому і тодішній голова ГП УСКТ, Степан Макух, що домагався ділового ставлення комісії до намічених питань, мусив з займаного поста відійти. Камуфляж з Комісією був владі потрібний для підготовлення у Соймі ПНР нових законів (з 1958 р.) про остаточне закінчення розрахунку Держави зі селянинами за порушення майнових прав громадян. Були це дії влади після знаного та широкого примірюваного всіма назадницькими та темняцькими режимами, владами та державами принципу: „так раз держава комусь щось у свої руки забрала то не так скоро віддає”!!! І цей принцип нині також і далі, вповні обов’язує, а політики, члени уряду, парламентарі навіть тупоумні та не надто інтелігентні все придумують не зовсім логічні аргументи, щоб лише „узасаднити”, на їх думку, неможливість звернути власникам загарбане майно. Напр. нині багато отакі політики говорять про більйони золотих, необхідних Скарбові держави, щоб задовільнити претензії ограблених Державою громадян а не хочуть прийняти до відома, що зворот громадян — державним загарбаних лісів, що нині в руках Держави — Державного підприємства „Державні ліси”, коштували би Державу ледь стільки, скільки коштував би папір, друкарська фарба та робота напечатання відповідного закону!!! І коли такого закону і далі не ма — мимо постійних натисків депортованих у горезвісній акції „Вісла” — то не можна цього інакше назвати як злою волею!!! І знову після народної приказки: „якщо хтось хоче пса вдарити то і кий знайде”! В тому розуміння можна сказати, що злочинна акція „Вісла” з 1947 р., продовжується і у 1994 році!!

Депортованим та ограбленим у переступницькій акції „Вісла” не лишиться нічого іншого як не сприймати такого ставлення влади до відома і далі добиватися своїх належних прав.

*Продовження на 4, 5, 6 стор.*



*Графіка Турса Венгриновича*

По кожній т.зв. „відлизі“ у тоталітарному, поліцейському, диктаторському, партійному режимі ПНР зривалась хвиля петиції та домагань повернення конституційних громадянських прав і прав власності на загарбане Державою депортованим у акції „Вісла“ майно. Так було і в 1989-1990 роках при великій політичній трансформації з тоталітарного, порушуючого закон і конституцію режиму в будь-то вже демократичну, вступаючи на правовий шлях, шлях пошани та поваги з боку влади до законів та питань справедливості, якою мала бути II РП. І знову появились всі елементи притаманні акції „Вісла“: надії на справедливість, широкий громадський натиск добитися належних прав від влади, що декларувала готовість виправити кривди завдані режимом і вступити на путь розвитку суспільств, що шанують закони і права людини — це з одного боку, а нові-старі крутість влади з другого. Усі пам'ятають надії зв'язані з:

- Ухвалою Сенату Парламенту X скликання про засудження горезвісної акції „Вісла“. Тоді ще, в 1990 році 99 відсотків членів Сенату було сенаторами зі середовища „Солідарності“, ще тоді повних великих ідей та охоти впроваджувати їх в життя,
- проектом закону про виправлення та вирівнювання кривд заподіяних злочинною акцією „Вісла“, опрацьованого групою послів з ОКП — Громадського парламентарного клубу з ініціативи тодішнього посла на Сойм дра Володимира Мокрого, вибраних до Парламенту зі списків „Громадських комітетів“ підтримуваних НСПС „Солідарність“.

Опісля у Соїмі X скликання опрацьовано дальші проекти вирівнювання кривд громадянам загальнішого характеру т.зв. „реприватизаційні“, у яких знайшлися питання про вирівнювання за кривди заподіяні переступницькою акцією „Вісла“ депортованим у ній українцям. Але на тому це і скінчилося, бо заки проекти реприватизаційних законів-критично оцінювані зрештою середовищами ОЛ і ОУП в письмах до Соїму, послів, парламентарних клубів і влад знайшлися в Президії Соїму та могли бути піддані обговорюванню на пленарних засіданнях Соїму, прийшли нові парламентарні вибори з 1991 р., а разом з ним натиск сил шовіністичних, нацистських, особливо ворожих супроти українців і нав'язуючих до традиційної польської, східної політики з „підгріванням“ особливо т.зв. „кресових питань“. Закинено розроблені послами Соїму X скликання проекту реприватизаційних законів та опрацьовано новий дуже некорисний закон про реприватизацію, особливо для покривджених у злочинній акції „Вісла“. Міністр власнестевих перетворень Януш Левандовскі — один з лідерів Партії ліберальної вів політику приватизації державної, націоналізованої господарки та справи реприватизації, ц.зн. розроблення питань вирівнювання кривд спричинених Державою громадянам в сфері майнових, дуже некорисно для інтересів бувших (а в дійсності морально і далі) власників майна, покривджених злочинною політикою поліцейської, диктаторської системи ПНР. В Мін. власн. перетв. та в Соїмі III РП першого скликання опрацьовано проекти закону про реприватизацію — дуже некорисні для депортованих та „визутих“ з власності у злочинній акції „Вісла“ — проти яких заперестували українські середовища в Польщі так з боку ОЛ, як і ОУП. На „Ватрі '92“, на 45-ті сумні роковини злочинної акції „Вісла“, схвалено загальновідомий заклик до найвищих влад III РП, в якому зголошено домагання, постулати та пропозиції розв'язання питань вирівнювання та виправлення кривд заподіяних депортованим так у самій злочинній акції „Вісла“ як її наслідками, а що його підписало біля 3000 осіб з-посеред присутніх на „Ватрі“.

Та уряди — управління Державою в III РП мінялись, приватизація (приватизація!!!) народної, державної господарки йшла різними дорогами, господарчі скандали — афери гонили один одного, а реприватизація — в тому

і вирівнювання кривд для жертв злочинної акції „Вісла“ стояла в місці.

І знову прийшли вибори до Соїму III РП 2-гого скликання з вересня 1993 року з побідою селянської (ПСЛ) та соціал-демократичної партії. Погрому зазнали знелюблені ліберали та їх „спеціаліст“ від приватизації та реприватизації — Януш Левандовскі, а з ними немов на сміх і сама ідея приватизації, а передусім реприватизації. Нові - старі „панове“ у Соїмі 2-гого скликання та їх міністр від справ власностевих перетворень — Веслав Качмарек мають негативне ставлення до справ приватизації, а передусім реприватизації.

У грудні 1993 року, група послів з партії УД (тепер УВ — Унія свободи), СЛД, ПСЛ, КРН розробили знову новий проект закону про приватизацію та рекомпенсати (засади і правила **приватизовання** державних підприємств, а признавання рекомпенсат для покривджених Державою громадян, ц. зн. вартісних паперів — т.зв. „бонів реприватизаційних“ за загарбане колись майно (але бракує волі щоби перепхати цей проект закону соїмовою легіслаційною стежкою ц.зн. через соїмові легіслаційні органи (соїмові комісії, Президію Соїму, пленарні засідання Соїму).

Ласкавий Читач ввічливо зверне увагу на факт, що в назві проекту закону говориться вже лише про „рекомпенсати“, а не про **реприватизацію удержавленого** колись загарбаного громадянам майна — реприватизацію, тобто повернення того загарбаного майна у руки його правових покривджених — ограблених власників. Доходить питання вирівнювання громадянам за знищене майно, тобто розібрані або спалені після виселення-депортації хати та господарські будинки, громадське майно — громадські доми, читальні, церкви тощо, хати порозпродувані за дурні гроші (часто за півлітра горілки!!!) та перенесені в другі райони, повирубунані ліси впродовж 47-миричної, грабницької; державної господарки не своїм майном — з чого користь йшла в державну кишеню. І це в таких випадках **могла бути мова про рекомпенсати** коли рішення парламентарів — Парламенту було б з арсеналу правових, а не тоталітарних! Додатково треба звернути увагу на факт, що авторами нового проекту були, окрім послів з партій — клубів парламентарних СЛД і ПСЛ, також послі УД (тепер УВ), що вели вже тоді „флірт“ з лібералами про об'єднання у одну партію (тепер УВ — Унія свободи), внаслідок чого, нове, ідейне, чутливе на питання суспільної справедливості крило дуже послабилося!

Після тижневика „Політика“ від 94.05.21, уряд — Мін. власн. перетв. оцінив дуже негативно (в такому розумінні, що є він за багато провласницький, що за багато вимагає від держави в користь покривджених б. власників) зголошений послами проект закону і до 70-ти статей цього проекту запропонував 123 зміни, чим практично довів до цього, що проект стався зовсім другим. На кінець мін. власн. перетв. Веслав Качмарек заповів, що його відомство розробить власний проект закону про приватизацію і рекомпенсати. Автор статті у журналі „Політика“ п.з.: „Реприватизація, адіє!“ п. Станіслав Подемскі меланхолійно припускає, що реприватизація, якщо коли-небудь діждеться фіналу, буде спиратися на реприватизаційних бонах, а не на зворотах загарбаного майна б. власникам. У посольському проекті закону про приватизацію та рекомпенсати для т.зв. „забужан“, тобто репатріантів з б. Советського Союзу (римокатолицький Костел має свої гарантії на зворот майна зайнятого в минувшині якими-небудь владами, признані ще законом з квітня 1989 р.) і лише широкі сліди громадян, в тому передусім жертви злочинної акції „Вісла“ мають (якщо закон взагалі візьме і їх до уваги!!!) „потішитися **рекомпенсантами**“!!! Треба отже ствердити, що це іменно в розумінні „нових“ трансформованих влад III РП і є правова демократія та розуміння законності та справедливості, про що стільки „продекламували“ в рядах „Солідарності“!!!

Після інформації „Газети робітничей“ у Лодзі 13 травня 1994 р. на загальнопольській нараді воєводів присвяченій приватизації та власностевим перетворенням, мін. Веслав Качмарек мав сказати, що: „...реприватизації у Польщі в дослівному розумінні не буде...“, і далі, що „... з боку уряду проект закону про рекомпенсати закладає заплату відшкодування та закінчення націоналізації...“. Мін. власн. перетв. оцінює — і так подав зібраним воєводам — що сума всіх претензій з боку громадян на адресу Держави досягає 300 білн. зол. На думку мін. Веслава Качмарка виплата таких грошей, або зворот майна в цілості загрозив би державному бюджетові. А власний, тобто урядовий проект реприватизації окреслив як „...відносно безпечний, злагоджуючий фінансові напруження, і такий, що не викликає нових суспільних конфліктів...“. Мін. Веслав Качмарек пригадав зібраним, що проект закону про приватизацію та рекомпенсати розроблений у Мін. власн. перетв. передбачає для бувших власників майна перейнятого Державою з порушенням законів у роках 1944-1952 виплату, на їх удокументований внесок, рекомпенсат у формі рекомпенсаційних бонів, ц.зн. вартісних паперів. На жаль брак інформації чи Мін. Веслав Качмарек признає нпр. злочинну акцію „Вісла“ з 1947 р. і незаконний декрет від 27 липня 1949 р., про перебрання Державою власності по депортованих у акції „Вісла“ (т.зв. „майно, що не залишається у фактичному володінні їх власників на територіях воєвідств: люблінського, рясівського, та краківського“!!!) за такі, що порушували обов'язуючі закони, а передусім діючи тоді конституцію з 1921 року, т.зв. „березневу“!!! Дивна, хоч стара це „філософія“, яка намагається утримати в Державі беззаконня, що тривало біля 45-ти років, і то тоді, коли різні державні та політичні особи декларують конечність творення правових політичних структур, модифікування правової системи для досягнення згідності з європейськими нормами та твердий намір стремітися до демократичної і правової Європи!

Також журналіст Станіслав Подемські у згаданій статті, оприлюдненій у тижневику „Політика“, звертає увагу на неясність у сформуванні про „легалізм“ та „згідність з законами“, чи „порушення діючих законів“ та прига-

дує, що посольський проект вирізняє лише два правові акти: „земельну реформу“ з 1944 р. та „націоналізацію аптек“ з 1959 р., як незгідні з діючими тоді законами! Лишається неясним чи у посольському проекті закону є мова про декрет від 27 липня 1949 р., як порушуючий діючі тоді закони.

Газета „Жечипосполіта“ передає натомість опінію голови Ради до справ реприватизації, Кшиштофа Лашкевича, який мав сказати: „...розроблений урядовими структурами проект закону про реприватизацію був опрацьований в поспіху і після найгірших взорів з часів ПНР...“. Також інформує, що Рада до реприватизації — в якій беруть участь представники середовищ бувших власників перейнятого Державою майна (питання: чому: до сих пір до цієї Ради не входять представники ГУ ОЛ та ГУ ОУП?, то мимо таких домагань з боку середовищ на адресу тих органів?, а може добре було б покликати організацію п.н.: „Ограблених Державою власників“, або „За зворот майна“?), що діє при міністрі власностевих перетворень — відбула 13 травня 1994р., пленарне засідання, що перетворилося в тотальну критику урядового проекту закону про приватизацію та рекомпенсати, що його прийняв вже — після інформації дневника „Жечипосполіта“ — Комітет економічний Ради міністрів. З практики системів охарактеризованих поняттям „арогантії влади“, не було б дивним, коли б нинішня влада не взяла до уваги також негативних думок представників суспільних груп на тему проектів розв'язування суспільних питань пропонованих з боку уряду. Критики розв'язань пропонованих урядом (рекомпенсати!!) для вирівнювання кривд громадянам з причини беззаконного перебрання Державою майна, наголошують, що реприватизаційні бони як одинока форма задоволення претензій громадян на адресу Держави, при цілковитому браку зобов'язань з боку Скарбу Держави чи гмін продати що-небудь за оці бони громадянам, є порушенням конституційних прав рівності і новою формою закріплення ограблення громадян Державою. Тому що „реприватизаційні бони“ мають мати важність 10 років і мають бути обняті річним приростом о 10 відсотків, ц.зн. меншою від стопи інфляції!, можна припустити, що розвинеться спекуляція і нові можливості корупції урядовців. Самі власники, що отримали б вирівнювання у формі „реприватизаційних бонів“, практично з року на рік втрачали б на вартості рекомпенсати! Коли б однак проект закону про приватизацію та рекомпенсати в сформульованні уряду став законом та увійшов в дію, тоді замкне покривдженним громадянам правову дорогу доходити своїх маєткових прав на підставі кодексу права адміністративного (кпа) РП та можливості отримання грошових відшкодувань з боку Скарбу Держави. Дневник „Жечипосполіта“ подає також думки Тадеуша Косса зі громадження власників нерухомого майна, який вважає, що проект закону про приватизацію та рекомпенсати, приготований у Мін. власн. перетв. є новим беззаконням та звернувся — з тої причини — до президента ІІІРП з проханням про допомогу проти такого беззаконня! Агата Снежинська — урядовець у Канцеларії президента РП — забираючи голос від імені неprisутнього підсекретаря стану у цій Канцеларії Еллігіюша Влодарчика, сказала, що є велике занепокоєння, спричинене поступованням Міністерства та цілковитим нехтуванням думками суспільної Ради при побудові проекту у тому Міністерстві, що іменно торкається палючих і наболілих питань, якими Рада є головною заінтересована і і для яких її й покликано. Еліюш Володарчик заповів резигнацію з членства у Раді, якщо нічого не зміниться. За тою самою „Жечипосполітою“, Зигмунт Раковецькі зі Союзу земельних власників (ідеться про бувших великих земельних власників — „зем'ян“ (звертає увагу на факт, що в інших країнах — нпр. Чехії — звернено власність лісів, що були забрані колись державою її правовим власниками навіть у величині по 14 і 17 тисяч гектарів лісів



одному власникові. Виходить на це, що звичайно, у Польщі, при кожній владі, завжди було все неможливим, особливо коли ходять про українців, ще й до того з акції „Вісла”, і коли питання торкається земель на Бугом, Сяном та Попрадом!!! А земля у східних та південно-східних країнах далі — як за часів комісії Ткачова — заростає бурянами й хащами, і далі не можна її звернути її правовим власникам!!! ГУ ОЛ, так як ГУ ОУП, як і попередньо поодинокі клітини та групи діячів УСКТ склали петиції, внесли та пропозиції урядові, соймовим комісіям, Президії Союму РП, президентів РП, так як перед тим владам адміністративним і партійним ПНР, звернути депортованим у злочинній акції „Вісла” зараз ліси, що є в руках Держави й землю, що стоїть незагосподареною, та поступово працювати над комплексним розв'язанням питання кривд покривдженням у горезвісній, депортаційній акції „Вісла” — безуспішно!!!

Тижневик „Впрост” інформує, що Рада міністрів має розважити пропозицію провести у червневих виборах до місцевих управ, разом з тими виборами, референдум у справі реприватизації та рекомпенсат. Тижневик провів скору анкету серед принагідних людей і подає, що за повною та цілковитою реприватизацією (в тому і привертання власності на націоналізовані фабрики, промислові заводи тощо) вивідається аж 27 відсотків опитуваних. На думку Тадеуша Піотровського із Варшави: „Демократична держава мусить посплачувати всі рахунки кривд та остаточно піврати із комуністичною системою”. Кшиштоф Ляшкевіч — голова Ради дс реприватизації при Мін. власн. пертв. — вважає (за газетою „Жечипосполіта”), що не можна у референдумі питати громадян про справи заспокоєння претензії покривдження державою громадян, про справи зв'язані з вирівнянням кривд вчинених державою громадянам, бо це і є основне питання пошанування прав власності, яка не повинна бути в ніякому разі підважуваною.

„Наше слово” інформує, що до Союму 2-го скликання мають потрапити два проекти закону про реприватизацію і якщо так, тоді в яких масштабах та яким коштом? ...”, і далі „Наше слово” заважає: „... Ми не почули нічого про місце виселенців акції „Вісла” у нові концепції реприватизації. Враховуючи те, що ув усіх дотеперішніх

проектах реприватизаційного закону було поміщено та кож і нас, можна сподіватись, що так буде і тепер. Але треба бути чутким і робити посилені заходи щодо своїх справ. Урядові необхідно пригадати про наше існування”. Як дотепер так ГУ ОЛ, як і ГУ ОУП рішуче „пригадали ..урядові”, але також Союмові „про наше існування”, а також рішуче формулювали вимоги нашого, не лише, депортованого у злочинній акції „Вісла”, суспільства. Поки що брак інформації (бо і на тему урядового проекту закону нічого конкретного не відомо!) про дії названих установ, які слушно постулює „Редактор” у „Нашому слові”. Треба надіялись, що як і дотепер будуть підняті в пору! Іншим питанням є як вони будуть успішні. Але це вже зовсім друге питання! Слушною є також завага „Редактора” у „Нашому слові”, що: „... Реприватизація, як про це неодноразово писалося, не є задовільною розв'язкою проблеми ліквідації наслідків акції „Вісла”. Така розв'язка — це схвалення окремого закону. І він повинен бути прийнятий парламентом. Однак на порядку денному стоїть справа його успіху в парламенті...”

Стоїть отже, перед суспільством депортованих у злочинній акції „Вісла” нова фаза боротьби за привертання покривдження їх природних прав, прав людини і громадянина, загвартованих в конвенціях міжнародними конвенціями, ратифікованими владами польської Держави. А може надійшов вже час, щоб звернутися зі скаргою на польські влади до міжнародних трибуналів? Необхідним є пізнати думки і опінії в тій справі юристів-спеціалістів міжнародного права. ГУ ОЛ та ГУ ОУП безоглядно повинні це зробити.

Так ОЛ як ОУП є членами світових, патріотичних, українських об'єднань — СФЛ (Світової федерації лемків) або СКУ (Світового конгресу українців), і як такі, мають право вимагати від тих структур юридичної, спеціалістичної допомоги в так важливих питаннях.

Діє також спільна польсько-українська дорадницька комісія — колектив експертів при президенті України та Польщі. Але як і всі комісії при президенті РП, є це установа мало ефективна.

Лев Галь

## НЕДОПУСТИМЕ

У підготовленому урядом проекті реприватизаційного закону передбачається компенсація лише у вигляді т.зв. реприватизаційних бонів. З усіх дотеперішніх проектів опрацьованих сьогоднішньою Радою Міністрів найбільш обмежений. Кожний з дотеперішніх передбачав — у меншій або більшій мірі — повернення майна „натурою”.

Для нашої громади реприватизаційний закон становить лише один з елементів направлення кривд, заподіяних акцією „Вісла”. В реприватизації передбачалося дотепер повернення майна, надання замінного майна або т.зв. реприватизаційних бонів тим особам, які не одержали на нових місцях поселення нічого взамін. Тому вимогою української громади було заміщення запису про те, що майно повинні одержати також ті особи, які на Землях Одзисканих не отримали „еквівалентного майна”. Ми ставили постулати про повернення майна громадським організаціям, Церквам.

Ліквідування наслідків акції „Вісла” — це також справа державної допомоги для повернення української громади на свої ЕЗЕЗмісця.

Нова концепція уряду перекреслює багато наших сподівань. Вона не включає чи не найважливішого для нашої спільноти питання, тобто морального права на повернення майна на рідній землі, з якої виселено українську людинність у 1947 році. І тому такий підхід до справи для нас недопустимий.

Так зване перше читання урядового проекту реприватизаційного закону має відбутися в Сеймі у середині червня. Отже, є ще трохи часу для висловлення нашої позиції. Рада Міністрів ще повністю не узгодила свого проекту, так що кожний голос проти може позитивно вплинути на прийняті рішення.

Враховуючи перевагу нинішньої урядової коаліції в парламенті, треба рахуватися з тим, що урядовий проект буде прийнятий. Поставить це нашу громаду перед konieczністю вжити різного роду заходів для заспокоєння своїх справедливих вимог. Одним з них є праця з парламентаріями на місцях, іншим — проведення зустрічей з парламентарськими клубами, зустріч з президентом Польщі, а також звернення в цій справі до речника громадянських прав.

Будьмо, отже, діяльними.

Редактор

Minister  
Przekształcen Własnościowych  
Pan Wiesław Kaczmarek  
Warszawa

Zwracamy się do Pana Ministra głęboko zaniepokojeni informacjami na temat rządowego projektu Ustawy reprivatyzacyjnej. Oburzenie naszej społeczności wywołuje przede wszystkim zakładane ograniczenie form reprivatyzacji do bonów reprivatyzacyjnych. Dla ludności ukraińskiej wysiedlonej w wyniku akcji „Wisła” z 1947 roku to niedopuszczalne ograniczenie. Swoje stanowisko wyraziliśmy w „Założeniach prawnych likwidacji skutków akcji „Wisła”, które nasz Związek przesłał w 1992 roku do Sejmu RP.

Pozytywne załatwienie przedkładanych przez nas spraw będzie świadectwem poprawnego stosunku władz Rzeczypospolitej Polskiej do mniejszości narodowych i wypełnienia w ten sposób norm międzynarodowych przewidzianych w odpowiednich dokumentach.

Z poważaniem  
Przewodniczący Związku Ukraińców w Polsce  
Jerzy Rejt

Іван Головчак

## Хоц я не на „Ватрі“ ...

Хоц я не на святі гнеска...  
 Та думками ходжу з вами...  
 І рідненька синь небесна  
 Гріє мене промінцями.  
 Іскри огня мя чарують,  
 Наповняють світлом свята  
 І співанки рідни чую,  
 Што створени ту

в Карпатах.

Їх співали предки мили  
 На весілях і на поли,  
 І врожаї, як косили —  
 Чути било їх буд-коли.  
 Мило ест мі хоц у думці  
 Рідни поля притулити  
 Де-м корови пас і уці,  
 Де і гнеска квітнут квіти.  
 Пю повітря з миски неба  
 І почувам ся так свіжо...  
 В росах блищат іскри Феба,  
 Край мня манит каждом  
 хижом.  
 Он церковця, як яличка,  
 Штоси тихо Бога просит.  
 Ген, де горбится капличка,  
 Бідний вигляд свій

доносит.

Мріє: може лемки даки  
 Придут, клякнут пред іконом...  
 Та їх неє! Ниби траки...  
 Шезли згнани беззаконом.  
 Жиют гнеска в чужих  
 краях,  
 Орют, сіют і ворожат...  
 А на рідних землях, стаях  
 Інши люде уж ся множат.  
 Чую гнес, як лемки хочут  
 Жити, де ся народили.  
 Їм потоки так черкочут,  
 Кличут гори, в котрих жили!  
 Помож же їм, світе чулий,  
 В рідни гнізда ся вернути,  
 Би співанки вічно чули  
 Тоти землі што в засмуті.  
 Виджу, Боже, кілько гнеска  
 Тих вигнанців загостило...  
 Аж ся тішит синь небесна,  
 Сонце злотом край сповнило.  
 Неє міри тій потісі,  
 Што овеснат, а не біднит.  
 Як вороблі, отчій стрісі  
 Всі радіют, бо їх ріднит.

Всяди братски поцілунки  
 І душевни привитаня,  
 Добрих думок подарунки,  
 І чарівни здивуваня.  
 Вшитки смотрят собі в очи,  
 Як на землю сонце літне,  
 Бо не мают в серцях ночи,  
 А лем сяйво дня

привітне.

Навет трави на землиці  
 Штоси любо до них речут,  
 Світят квіти яснолиці  
 І стобарвно барви мечут.  
 Рідна земльо, як тя  
 люблю...  
 Не мож тото передати!  
 Все до серця приголублю,  
 Як дитину рідну мати.

Гнеска таких, што тя люблят,  
 Так численно ся явило!..  
 Вшитки вдячність тобі трублят,  
 Серце твоє їх зоґріло.  
 Вшитки тулят ся до тебе,  
 Твого зеленого лучка:  
 Так рідненьки їм під  
 небом

Твоє тіло і водичка.

Твої джерельчата срібни  
 Крешут іскри золотисти.  
 Луки, як дівчата здібни,  
 Ткают взори стобарвисти.  
 Каждый явір, бук, смеречок  
 Ци дубочок, ци яличка  
 Обнимают свій вершочок —  
 Так їм мила ти, земличко.

Навет камін, што на тобі,  
 Все безстрашно ся почуват.  
 От што твоя сила робит:  
 І облікат і обуват.

І накормиш ти, земличко,  
 Того свого хлібороба,  
 І оздравиш свіж-водичком,  
 Же загине і хвороба.

Каждий чловек — син ци доня —  
 Вшитки тебе в серці носят.  
 Твоє тепло, што в долонях,  
 Творит чудо — хліб з колося.

Пробач земльо-мамо  
 людам,

Же тя саму залишили.  
 Їх гнес туга ріже в грудях,  
 Бо не они того хтіли.

Їх вигнали шовіністи —  
 Нагли творці геноциду,  
 Жеби вкрасти край гористий,  
 Ниби грудку антрациту.  
 Та не вийде нич їм з того —  
 Нарід нігда не забуде,  
 Же тот край му даний  
 Богом,

І же завсе його буде!

Час напевно всіх згуртує  
 І покличе в свої гори.  
 Най си каждый закарбує,  
 Же то наши землі й бори.  
 Ми ся на них сформували  
 І створили рідне слово,  
 Та говірком звеселяли  
 Своє життя кольорово.  
 Том говірком нам  
 найгартшом

Ми любилися, як в раю...  
 Она ест метриком нашом,  
 Же зме автохтони краю.  
 А раз так, то знай, державо:  
 Же на школу і церквичку  
 Маме мати вічне право,  
 І на отчу свят-земличку!

І ми з ней юж не підеме...  
 Ниби тоти пташенята,  
 Все ся до ней пригорнеме —  
 Ньом будеме ся втішати.  
 Тож весельтєся, шановни!..  
 Грайте собі чародійно.  
 Най вам радист груди  
 повнит

Овеснат вік надійно  
 Придут доби в гори наши  
 І посходят ся краяне...  
 Як колоски в ракаши  
 В того літо полумяне.  
 Гнес танцюйте прудким  
 колом,

Ниби вир на плесі срібним.  
 Гимн співайте горам, долам  
 І ся гордте крайом рідним!

Розпалюйте так шторічно  
 Тоту „Ватру“ голосисту,  
 Би зробила з вас навічно  
 Дружно сімю променисту.  
 Хоц я не на святі гнеска,  
 Зато з вами я думками  
 Й рідна земля, синь небесна  
 Гріют мене, люде, й вами!

# ПОЛІТИКА ПОЛЬОНІЗАЦІЇ ЛЕМКІВ

(на основі деяких тайних документів)

(Продовження з 2 номера)

AAN MSW 1080 Wydz. PN Ref. Wyznaniowy Warszawa, 27.VII.38

Notatka w sprawie pomieszczenia alumnów Administratury Apostolskiej dla Łemkowszczyzny

Przy organizowaniu Administratury Apostolskiej dla Łemkowszczyzny nie zwrócono uwagi na sprawę zasadniczej wagi, jaką jest wychowanie nowego pokolenia kapłanów dla uzupełnienia naturalnych ubytków i prowadzenia celowej polityki personalnej. Alumni Administratury są wychowywani bądź to w seminarium częstochowskim w Krakowie, bądź w mniejszej liczbie (4) w Tarnowie. W obydwu środowiskach są pozbawieni możliwości nauki liturgii w obrządku wschodnim — **nie mają własnego kierownictwa odpowiedzialnego za ich nastawienie ideowe, stąd też wg posiadanych informacji — poziom ich przygotowania na terenie Łemkowszczyzny jest niewystarczający.**

Stąd też stan ten winien zostać szybko usunięty. Musi zaistnieć Seminarium duchowne dla Łemkowszczyzny. Jedynym właściwym miejscem dla niego jest siedziba Administratora Apostolskiego tj. Sanok. Przez utworzenie tam Seminarium usunęłoby się tam charakter tymczasowości i podniosłoby się powagę Administratora zapewniając mu równocześnie realny wpływ na wychowanków.

Niewątpliwie organizacja nowej instytucji będzie wymagała środków finansowych. **Rząd RP ze względów interesu państwowego poniósł już tak znaczne koszty przy organizacji Administratury Apostolskiej, że dalszy wydatek jest konsekwencją istniejącej sytuacji, bez niego bowiem sama sprawa uniezależnienia Łemkowszczyzny od wpływów ukr. nie zostanie załatwiona.** Drugim zagadnieniem jest kwestia święcenia kapłanów dla Łemkowszczyzny, wychowanych w seminariach łacińskich. Nie może jej dokonać Administrator Apostolski, ponieważ nie jest biskupem. Nie mogą tego uczynić również biskupi łacińscy, więc z konieczności po święcenia muszą udawać się klerycy do ukr. biskupów we Lwowie, Przemyślu i Stanisławowie.

**Nie ulega wątpliwości, że nawet kilkudniowy pobyt w ośrodkach nacjonalistycznych ukr., jakimi są Seminarium we Lwowie i Przemyślu, może wyrzec wybitnie ujemny wpływ na niewyrobionych kleryków i tej sytuacji należy zapobiec.**

Wnioski. Zdaniem Wydziału PN należy odnieść się do Min. W.R. i Ośw. Publ. z wnioskiem o utworzenie Seminarium duchownego dla Łemkowszczyzny w Sanoku. **Gdyby to w bież. roku ze względu na trudności organizacyjne okazało się niemożliwe, należy wykluczyć Tarnów jako siedzibę Seminarium, nie jest bowiem celowe podciągnięcie żywołu ruskiego pod Kraków.** Właściwym miejscem byłaby wówczas Warszawa, gdzie alumni mogliby studiować na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu a pomieszczenie ich pod kierownictwem kapłanów gr.rus., bądź to przy

Seminarium łacińskim, bądź też w którymś z łacińskich klasztorów. Ważną jest rzeczą, że w Warszawie, jest cerkiew obrz.gr.rusińskiego, gdzie alumni mogliby nauczyć się właściwych form liturgicznych. Są to jednakowoż Bazylianie, którzy ulegają Metr. Szeptyckiemu.

Odnośnie trudności ze święceniami to najszlachetniejsze byłoby nadanie Administratorowi dla Łemkowszczyzny godności tyt. biskupa (o czym ks. Medwecki marzy), a gdyby to okazało się na razie trudnym, czy nie aktualnym, należy stworzyć zasadę, że święceń może udzielać tylko Biskup Chomyszyn, względnie dr Latyszewski, którzyby na uroczystość tę byliby zapraszani do Warszawy i tutaj jej dokonywali w cerkwi obrz. gr.-rus..."

Notatka — як видно змістовна і непотрібні тут додаткові пояснення. Велика „турбота” — старання передвоєнного Міністерства Внутрішніх Справ про долю і недолу Апостольської Адміністрації Лемківщини а особливо про духовно-ідейне формування питомців — прийдешніх гр.-кат. священиків для Лемківщини зраджує того Міністерство, як духовного опікуна той Адміністрації і не повинна нас барз дивувати. Відомо-ж бо, же Міністерству не ішло про духовне добро лемків лем політичний інтерес.

Єдним з дальших, п'ятих, публікуваних в „Зустрічах” документів є:

AAN MSW 1058 PN7241/1/tj/38 16 lipca 1938 T A J N E  
Subwencje na stypendium dla młodzieży szkolnej z Łemkowszczyzny

Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Wojewoda Krakowski pismem nr SPAN (tjn) 12.38 z 12.21.VI br. zwrócił się o przyznanie odpowiedniej kwoty na stypendia dla młodzieży szkolnej z Łemkowszczyzny. **Prowadzona od kilku lat na Łemkowszczyźnie akcją w kierunku odseparowania Łemków od wpływu ukraińskiego nacjonalizmu napotyka na duże trudności wobec braku miejscowej inteligencji, która by posiadała wyraźne poczucie odrębności Łemków od Ukraińców i Starorusinów i mogła być skutecznie wykorzystana do pracy propaństwowej w tym terenie.** Pełnowartościowy typ społecznego działacza łemkowskiego można będzie uzyskać przez wspólne wychowanie w polskich internatach z młodzieżą polską odpowiedniego zastępu młodzieży łemkowskiej. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych mając powyższe na względzie prosi o przychylny ustosunkowanie się do wniosku Wojewody Krakowskiego w sprawie utworzenia funduszu stypendialnego dla młodzieży szkolnej z Łemkowszczyzny. Równocześnie Ministerstwo zauważa, że **akcją stypendialną objęta będzie w pierwszym rządzie miejscowa młodzież polska, gdyż żywił polski na Łemkowszczyźnie nieliczny i przeważnie finansowo źle sytuowany wymaga opieki i pomocy ze strony właściwych czynników.** Ministerstwo prosi o zakomunikowanie o zajętym stanowisku. 16.07.38. W. Żyborski Dyrektor Departamentu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. (стр. 135 підкреслення моє — МК).



Для полонізації лемків перешкодою була національна свідомість лемків (свідомість окремішності от поляків — колиси тотя свідоміст „староруска”, тіж тотя свідоміст „твердоруска”, потім „руська” (руснак, русин), потім русько-українська (чи українсько-руська), вкінці тіж свідомість „українська”. Свідоміст тотя приходила до лемків на Лемківщину зо сходу през церкву, потім тіж през школу, пізніше тіж през газету — зо Львова, Перемишля. Треба було одорвати лемків од традиційних церковних центрів і створити їм Апостольську Адміністратуру. Треба було одорвати лемків од традиційних культурно-освітних осередків найперше забрати їм їх учителів і дати їм польських без знання мови. Потім — всупереч природі і розумови — створити для них „лемковський язык” (чого ани хтовдзи ани гнеска не вчат свої польски гуральски діти в школі „гуральського языка” лем літературной польской мови?..)

Того вшиткого іщи мало бо не не є таких лемків, котри би уважали себе цілком чужими супроти українців або і „старорусинів”, котри би били „лем лемками” і таке „лем лемківске” переконання переказували і вщиплювали своїм землякам. Треба лемків „захоронити” перед натуральним освідомленням, жеби нич не знали про свої „корені”, своє походження, свою приналежність, жеби польонізаційну роботу медже своїми робили своїми лемківськими руками — буде їх можна... „...скутечне викожистаць до праці пропанствовей в тим терене...”.

Останній, шестий з публікованих документів чи не найбільше інтересний, найбільш цікавий:

**AAN MSW 1080 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa, dnia 1 października 1938 nr V /tj-642/38 TAJNE Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.**

W odpowiedzi należy powołać się na Nr powyższy Administratura Apostolska dla Łemkowszczyzny Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Przesyła drugostronne do poufnej wiadomości Dyrektor Departamentu H. Dunin Borkowski Warszawa dn paźdz. 1938 Nr V /tj-642/38 Odpis Tajne Pan Minister Spraw Zagranicznych.

Z wyjaśnień udzielonych dnia 29.IX br przez ks. Medweckiego, Administratora dla Łemkowszczyzny, wynikałoby, że Nuncjatura nosi się z zamiarem wystąpienia na drodze dyplomatycznej wobec Rządu Polskiego w sprawie rozszerzenia Administratury na powiat leski i na parafię obrządku grecko-rusińskiego w Krakowie oraz w sprawie przemianowania tej Administratury na normalną diecezję. W związku z powyższym mam zaszczyt podać do wiadomości Pana Ministra, iż zdaniem moim rozciągnięcie Administratury Apostolskiej dla Łemkowszczyzny na parafię obrządku grecko-rusińskiego w powiecie leskim byłoby rzeczą dla nas korzystną. Natomiast odmienne znajduję stanowisko o ile chodzi o włączenie parafii obrządku grecko-rusińskiego w Krakowie do tej Administratury. Uważam bowiem, iż należałoby doprowadzić by parafię obrządku grecko-rusińskiego znajdujące się poza obecną zachodnią granicą Administratury, a podlegające jeszcze dziś Biskupowi

Przemyskiemu obrządku grecko-rusińskiego zostały poddane pod jurysdykcję miejscowego Ordynariusza łacińskiego. Sądzę, iż okazją do zrealizowania tego postulatu mogą stać się albo rokowania o rozszerzenie Administratury na powiat leski, **albo też rok 1944, w którym kończy się pierwsze dziesięciolecie ważności tajnego układu ze stolicą Apostolską w sprawie utworzenia tej Administratury.** O ile chodzi o projekt przemianowania Administratury Apostolskiej dla Łemkowszczyzny na diecezję, to uważam, iż nie byłoby to dla nas wskazane. Do tego czasu odpowiedniego skryształizowania się stosunków wyznaniowo-narodowościowych na tym terenie należałoby — zdaniem moim — unikać nadawania organizacji hierarchiczno-kościelnej form trwałych. Minister W. Świątosławski (стр. 186 підкреслення моє — МК).

Читав я не раз в різних польських публікаціях і то до останніх часів, же то лемки-греко-католики по 1930 запрагнули барз одорватися од свого традиційного вікового церковного центру — перемиської греко-католицької єпархії (дієцезії) — одкаль ішов до них лемків грекокатоликів — за словами тих публікацій — „український націоналізм”. До гнеска не спіткав я даяких матеріалів (писма, петиції або інші документи), котри би тотя прагніня лемків потвердили. Аж тут і ест! Автентичний хоч і посередній документ, лем-же з противной стороны, але за то з найвищого щабля! Ото член предвоєнного польського уряду, міністер віроіспівдувань і публічної освіти В. Свентославські в жовтні 1938 року пише о тім документі своєму габінетному колегови міністри заграничних справ в урядовому тайному листі між іншими „...альбо теж рок 1944, в ктурим коньчи се перше дзесенцьолеце важносці тайного układu ze Столицом Апостольском в справе теї Адміністрації (то ест Апостольской Адміністрації Лемківщини).

Виходит же:

1. То не лемки греко-католики в таємниці перед польским урядом, лем польський уряд в таємниці перед лемками і цілим світом підписав спеціальну тайну угоду з Апостольском Столицом в справі створення Апостольской Адміністрації Лемківщини,
2. Тот „український націоналізм” (читайте: національне освідомлення або „усвядомене народове”) не перешкаджало лемкам лем польському урядови, бо то бива перша перешкода пред настирливом-інтенсивном польонізаційом лемків, яку собі польський уряд задумав, посвойому розуміючи інтерес („рація стану”) тодішньої польской держави,
3. Тотя Апостольска Адміністрація Лемківщини била барз потрібна (як і в тім часі і неславний „лемковскі ензик”) не самим лемкам, лем польському урядови **перервати тотя національне освідомлення лемків, яке ішло до них — лемків — зо сходу попрез греко-католицьку церкву.**

Тото, чого свідоми лемки подумалися — „чули през скору” — потвердив сам головний ініціатор і автор акції — польський передвоєнний уряд! Знова вишло так, як з тим што то і вкрав, і втіче, і кричит: „...лапайте!...

(Закінчення в наступному номері)

Михайло Ковальський

## ЯВОЖНО — СПОМИНИ В'ЯЗНЯ

Чули ми, що в ряшівським воевідстві виселюють цілі села на „Земє Одзискане“. Наше село, Поляни коло Крилиці, не належало до ряшівського.

Кілька днів перед виселенням в селі зробили зібрання — хіба з повіту — і повідали людям: „Жешовске виседляюм, а Краковскєго не бендом виседляць. Людзє не огльондайце се, тилько працюйце на полях і рубце, цо тшеба...“. Люди вірили і працювали навіть в останні дні.

В 1947 році вивезли і нас на західні землі. По дорозі в Грибові брали декотрих на переслухання і вертали назад до вагонів. В Освенцімі нас всіх забрали з вагону до щеплення, дали якісь уколи, але не знаю, які. Прийшли два вояки, вичитали Щипчик Теклю і мене, Трохановську Анну з Полян. Підійшли з нами, щоб нас скоріше защебити і попровадили нас до Уряду Безпеки на слідство. Там було вже багато людей з нашого транспорту, одна дівчина з сусіднього села, Береста, Софія Маслей. Стояло більше людей на цьому коридорі. Зося Маслей підійшла ближче на крок до мене і шепнула: „Ой, Ганю, коби ти знала, що мого тата також забрали. За хвилю виходять мої тато без сорочки босо. На плечах синяків не мали, але зато по стопах так били, що аж кров з носа прискала. Закликали мене до покою на слідство. Той поручник, що вів слідство, взяв з крісла свою сорочку, показав мені і сказав: „...Зобач, цо тен скурвисин, твуй ойцец зробил, кошулец мі закравіл...“. Потім зачав мене випитувати. Найперше питав мене, чи я ходила до Крилиці до школи, до вчительської семінарії. Я відповіла, що ходила 4 роки. Питав мене, хто більше ходив з нашого села зі мною там до школи. Я відповіла, що ще дві дівчини Льорчак Марія і Каплон Анна. Вони перед тим виїхали на Україну, а тих, що зістали не назвала жодного. Випитувався далше, як то в нас було. Я відповідала на питання. Він до мене сказав так: „А маш сьвядка на то, же правде мувш?“ а я до нього: „Пан Буг моім сьвядкєм“. Він до мене: „А маш Бога, гдє го маш?, покаж мі го“. Потім закликав з другого покою своїх катів. Один мав гранчасту ногу з поламаного крісла, другий дошку, а третій гуму. Пізніше один сів собі на бюрку переді мною і чоботом копав до моїх



*Анна Трохановська в часі навчання в Українській Вчительській Семінарії в Крилиці*

колін, а другий станув за моїми плечима, взяв до руки мої коси і сказав до мене: „...а цобись ти зробила, як бим взьов те твоє варкоче і повесил це на ніх?“ Мені не казали виходити, тільки закликали мою товаришку спільної недолі Щипчик Теклю з Полян. Її казав прати сорочку, „що йому мої тато закровавили“. Нам не казали виходити, тільки закликали з коридора Олександра Бішко з Бреста, котрий разом з нами ходив до Крилиці до Вчительської Семінарії. Він був роком старший від мене. Коли кінчав четвертий клас, то перед матурою всіх хлопців з четвертого класу німці забрали до дивізиції на фронт. Там зробили їм під пазухою свій знак. Олександрові казали зняти сорочку. Як побачили той знак, то забрали його до другого покою. Там були порозкладані польові ліжка. Наклали йому до уст шмат і так страшно били, як в нас ціпами молодили жито, а він вив з болю, стогнав, падав на ті ліжка. Як вже змучилися, то відпровадили нас всіх троє до пивниці, до льоху. Там вже були мої тато і мій найближчий сусід, Іван Полянський з Полян. За той час мої тато і Іван Полянський збирали по наших попередниках те що було нароблено, до відра, що його їм дали. Потім то відро було для нас 11 осіб на три доби. До нас припровадили 6 чоловіків: з Береста Вархоляка Климентія, Масцюха, що його син був в четвертому класі в семінарії

в Крилиці, був забраний до дивізиї і не вернув з фронту. За нього забрали його тата до Освенцімія разом з нами на три дні до льоху. З Береста був з нами ще Павло Олесневич. Вони оба з моїм татом пізніше в Явожні спали на одній причі на другому поверсі через сім місяців. Був з нами з Лабови, хіба Войтович із Нової Веси чоловік. В Освенцімі було нас 11-теро. Там були ми три дні і три ночі. Для нас було то одна дуже темна і страшна ніч, де ми не виділи денного світла. Були там одні двері — то була половина, бо друга половина, то були діри по вибитих шибках. То було місце до сидження і до спання для 11 осіб. Було там це одно ведро без накриття, до котрого ми мали полагоджувати свої потреби через три доби. Три рази денно випроваджували нас з того льоху: то на сніданок, то на обід і на вечерю. Хліба ми майже не їли, мої тато збирали наші порції хліба і заносили до льоху. На обід давали нам зупу такого смаку, що ніхто з нас не потрапив їсти, хоч три дні майже ми не їли. На третій день почали трохи сухий хліб гризти.

Як ми там сиділи, то зі стелі щось на нас зачало капати. Мої тато повідає, що з нашого віддихання пара водна скроплюється на стелі і капують краплі.

Найгірше між нами почував себе Олександр Бішко, бо був страшно побитий, не мав вже надії, що ще буде жити. Сам зачинав молитися з нами. Молилися ми всі щиро до Бога, щоб дав нам силу і здоров'я це все перенести. Олександр молився з нас найбільш гаряче. Цілував мене і просив, щоб я переказала його Марусі Криси з Береста, щоб на нього вже не чекала, щоб вийшла заміж, бо він напевно вже не верне, бо тут напевно його доб'ють

По трьох днях повезли нас самостопами до „Центрального Обозу Праци“ в Явожні. То було 5.07.1947 року. Ми обі з Теклею Щипчик працювали в ручній швальні. Я повіла, що на машині шити не вмю і не потраплю. В швальні шили ми військові мундури і сорочки. Ми дві — то є Текля Щипчик і я — шивали гафтки — найперше треба було підпороти ковнірчик, вложити „гафтку“ і доперва шивати. Часто з опушків пальців здиралася шкіра і боліли пальці, але „норму“ треба було виробити, бо як ні, то треба

було лазити „жабки“ або в руках дві цегли і руки в горі тримати.

До швальні ми ходили на дві тижневі зміни — нічна від 10-ої вечором до 10-ої ранку. За той час на сніданок діставали ми півлітра чорної і гіркої кави, але це тільки мірка була півлітрова, а кави ніколи не було півлітра. Хліб давали раз в день чвертку. Не знаю, з якої муки був той хліб, бо майже все був недобрий і недопечений. Як були гарячі дні літом, то нам давали кожному цілого оселедця, на котрому було аж грубо кришталевої солі. Того оселедця треба було з'їсти без хліба і без води. На цілий день давали нам до пиття 100 (сто) грам води з басейну, в котрім поручники купалися. На обід все була зупа. Я нераз думала, щоб хотяй раз дали нам добре з'їсти, як мої мама давали своїм свинкам, бо давали обирану і зварену картоплю зі солодким могомом. Ціле літо давали нам зупу з маленьких, необраних картоплин. Через три дні зупа була з риб'ячиз головок — вона була дуже недобра. Краще було не їсти її і тільки о голоді іти до швальні і „норму“ виробляти.

В праці на швальні дуже гарно ми співали церковні пісні, світські пісеньки, а в неділю рано на нічній зміні аж до 10-ої години співали ми дуже гарно. Одна молода вчителька мала молитовник і співала за священника Утреню, Службу Божу і Молебен до Божої Матері і до Ісуса Христа.

Той вояк, що нас пильнував — ми його називали „сікорка“ — не боронив нам співати. Як ми співали, то він виходив до машинової швальні, а двері лишав відкриті і слухав, як ми співали. В будні ми часом співали пісеньку: „Як бендом біли пйоруни, нех бійом в вензенне мури“.

Одного разу рано по нічній бурі, як ми встаємо, а тут по „чоловічій“ стороні мур розвалений від „когутика“ до „когутика“. „Когутиками“ називали ми вмуровані в мури „вежички“ — вишки. На кожній вежі сидів вояк, що нас пильнував зі всіх сторін. Тих „веж-когутиків“ було багато. Ми тоді виділи, що за муром була дорога, якою їздили самоходи. За дорогою були зелені поля, а дальше ліси. Здалеку ми це оглядали, поки не замурували муру. Табірні мури були такі високі, що ми не бачили нічого тільки небо. Перед муром були густо протягнені колючі дроти, через які біг електричний струм.

Ми початково не вірили, що в дротах є електричний струм. Одного вечора, коли ми вернули зі швальні по 10-ій годині, одна дівка недобра „бльокова“ Мариса, вигнала з причі до спання одну дівчину, Касю, щоби



*Турс Венгринович. Пропам'ятний значок «Явожно». Кераміка*

пішла мити ноги, бо має брудні стопи. В тому часі, як ми прийшли зі швальні, а другі виходили на нічну зміну до швальні, Кася вийшла на двір, бо її казала „бльокова“ мити ноги. Кася не пішла мити ноги, тільки пішла на колючі дроти. О годині 10,30 вечором ми почули страшний нелюдський плач, а радше найстрашніший стогін. Наша Кася пішла на дроти, в котрих був електричний струм. За той час, як всюди виключили струм, поручники бігали як шалені, а прецінь то був один квадратний кілометр.

Нам заповіли, що не вільно нікому рушитися з місця, хоч би всі бараки палилися разом з нами.

Наша бідна Кася увесь час стогнала розпачливим голосом і цілий час смажилася на дротах. Дошками відірвали Касю з дротів, завезли до шпиталю в Явожні і там рано наша мучениця Кася сконала. Віддала духа Господу Богові і відійшла на вічну волю.

На другий день ранком ми побачили тільки місце, на котрім мучилася наша бідна Кася. Ранком на „стійці“ наша добра „бльокова“ Владзя після чергового „одліч“ заломила руки, опустила голову вділ, ішла поволі перед нами усталеними в чвірки. Вона не оглядалася на нас, щоби не зауважив вояк із „когутика“, який пильнував нас. Наша „бльокова“ ішла поволі перед нами і говорила сама до себе: „...Касю, Касю, гдє ти естєсь? Кася цалом ноц біла пшитомна і з нами розмавяла, ренце і ноги мяла цалкєм спальоне, тилько тулєв живи і сільне серце. Рано впул до усмей сконала...“ Дуже тяжко пережили ми смерть нашої табірної мучениці Касі. Кася була дуже гарна

дівчина, дуже молоденька, може 17 або 18-літня, чорне кручене волосся заплітала на дві коси, чорні брови, сині очі, личко біле. На початку була рум'яна і все вродлива. Наші „бльокові“ називали її: „глупа Кася“.

Прийшла зима, щораз сильніші морози. Ми всі були вбрані в це, що нам дали в гарячі дні — сорочка без ковнірчика пониже пояса, блюзка і спідниця. Все однаково сіре, на босих ногах якісь трепки. Пізніше дістала я старі „дерев'янци“, але й ті хтось забрав мені.

Одного разу з браку сили ми не виробили в швальні „норми“. За кару взяли нас на двір „на стійку“, а пізніше казали кучнути на пальцях і в руках тримати цегли догори. Обіцяли пів години, а ми стояли довго, більше як дві години на морозі. З „когутика“ освітлювали нас рефлекторами, що ніхто не міг рушитися. Котра зомліла, то взяли її набік, очутили і назад на своє місце дальше мусила стояти. Нам було дуже зимно в ноги, я думала, що вже відморозила їх. Ми цілі були перемерзлі.

Прийшла на мене черга іти по зупу на обід. Було три котли-баняки: малий, більший і найбільший. Моя товаришка була низька, то її казали з другою низькою дівчиною нести малий котел. Я була висока, то мусила нести найбільший з високою, сильною дівчиною, а я була щупла і слаба. Несла кільканадцять кроків і упустила, бо страшно заболіло мене в поясі. Казали мені іти до бараку на салю, а по зупу вислали іншу дівчину.

На другий день просила я нашу „бригадістку“ зі швальні, що я дуже хвора і не дам ради іти до швальні на нічну зміну — від 10,00 ввечері до 10,00 ранку. Наша „бригадістка“ сказала безрадно до мене, що вона нічого мені не порадить, бо вона такий самий в'язень, як і я. Я залишилася в баракі на ліжку. Я думала, що тільки я одна залишилася на салі, а то ні. Зараз прийшли по нас і один почав вичитувати. Вичитали нас кілька осіб, думали, що ми були в змові, а ми одна про другу нічого не знали. Кожну питали, чого залишилася на салі, чому не пішла до швальні. Кожна відповіла, що є хвора. Забрали нас на той барак, де був шпиталь. Найперше конвоїр порозмовляв з лікарем, а опісля казав нас обслідувати („бадаць“). Лікар був такий в'язень, кожну з нас обслідував, так, як йому казав поручник. Кожну узнав за здорову.

*(Закінчення в наступному номері)*

**Анна Трохановська-Криницька**

## Про ВАТРУ '93 писали...

О тим же має одбитися ХІ лемківська Ватра дуже часто писало „Наше слово“ ч. — 12 з 21.03.1993 р. і ч. — 13 з 28.03.1993 р. написало: „Ватра кличе“ — „В тим році свято лемківської культури — „Ватра '93“ буде організоване 23-25 липня. Ч. — 17 з 25.04.1993 р. 1 ч. — 18 з 02.05.1993 р. — „Ватра кличе“ — „Важне для учасників конкурсів лемківської Ватри“. Ч. — 23 з 6.06.1993 р. „Ватра кличе молодих і наймолодших учасників“. Ч. — 26 з 27.06.1993 р. і ч. — 28 з 11.07.1993 р. — „Ватра кличе красномовців“ і „На лемківській Ватрі '93, 23-25 липня в Ждині буде організований — конкурс лемківської бесіди“ і „Знаш Лемківщину“. В тим числі „Нашого слова“ був тиж допис: „Хто може най іде на Ватру“. „Хто може — най поїхат до Ждині, бо варто. Я юж старій дідо і не можу їхати, лем своїм духом буду разом з вами в горах на Лемківщині. — Вірх.“

„Наше слово“ ч — 28 з 11.07.1993 р. — „Зі Словакії на „Ватру '93“ — через Конечну“. „Наше слово“ ч. — 29 з 10.07.1993 р. — „Спотикаємся 23-25 липня на „Ватрі“ в Ждині! Никого не повинно забракнути на святі лемківської культури в Ждині! Чекают на Вас цікави несподіванки і спітканя з рідном земльом, хижом, бесідом, родином і ...собом! Приїжджайте на своє! Не будете жалувати!“

„Gazeta Krakowska“ Nr — 170, 26.07.1993 r. — „Łemkowska Watra“ — „Od piątku do niedzieli, w okolicach Żdźni w Beskidzie Niskim trwała „Łemkowska Watra '93“. W zorganizowanym już po raz 11. wielkim święcie kultury łemkowskiej wzięło udział około 10 tys. gości z Polski, Ukrainy, Kanady, USA, Wielkiej Brytanii, Niemiec i Słowacji... Stanisław Śmierciak.

„Gazeta Gorlicka“ Nr — 8, sierpień 1993 r. „Łemków wędrowanie — Watra '93“ „Przybyli na te trzy dni — 23, 24, 25 — z odległych stron Polski, Europy, Ameryki. Niektórzy wędrowali pieszo, większość podróżowała pociągami i samochodami. Najwięcej rejestracji z zielonogórskiego i legnickiego, wrocławskiego, wałbrzyskiego. Były też z Francji, Niemiec, Szwecji. Niektórzy pokonali ocean, by z Kanady czy Stanów Zjednoczonych dotrzeć na czas Watry '93 do małej, zagubionej w górach Beskidu Niskiego Żdźni. Witał ich deszcz, chłód, wiatr. Ale ciepłe i gorące były powitania. Uściski, pocałunki, wzruszenia, łzy. Czasami były to spotkania po wiekach. Dlaczego? Łemkowska diaspora. Wypędzeni przed blisko

rółwieczem w ramach repatriacji na Wschód i akcji „Wisła“ z własnych wiosek, lasów, chyży, cerkiewek. Nigdy się z losem nie pogodzili. Próbowali powracać. Wracali, jeszcze powracają. Przynajmniej na te dni Watry. Grzęzli w błocie, w strugach deszczu rozbijali namioty, tworząc na stoku barwną, różnorodną tęczę. Dlaczego? Co łączy rozszaniych po Polsce i świecie Łemków? ... — Watra to symbol ciepła i nadziei — powiedział, otwierając XI Watrę Wacław Szlanta, prezes Zjednoczenia Łemków. — Rozpala serca, jednoczy Łemków, starszym pokoleniom przypomina dzieciństwo, młodość, rodzinną chyżę, matkę, ojca. Młodych uczy dziejów Łemkowszczyzny, mowy, pieśni, tańca. — ...R.J. Dziubina“.

„Нафтовик Борислава“, ч. — 63 з 10 серпня 1993 р. — „І полинула пісня“ — „Наша „Лемківська студентка“ відкрила „Ватру '93“ — Світ ся, Ватро, світ, з наших гір — на цілий світ. Най на землі вшитки знають, же ся лемки тут стрічают. Знову минув рік і знову на теренах теперішньої Польщі в Карпатах — на нашій рідній Лемківщині —) запалала традиційна „Ватра '93“ — ватра, що скликає людей — лемків (та не лише лемків) з цілого світу. І з'їжджаються люди ..., привозять з собою призабуті пісні, приповідки, спілкуються зі своїми відвідувачами свята при допомозі прекрасної самобутньої кольористичної лемківської говірки. Та чи не основне призначення цих ватрянних свят — Всесвітніх фестивалів лемківської культури — показати молоді цю лемківську культуру — пісенно-мовну, музичну, художньо-різь-

бярську... І на цьогорічній „Ватрі '93“ було багато гостей зі США, Канади, Франції, Аргентини, з далекої Австралії та і з нашої України, з західних її областей — з Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської на святі в Ждині було близько 4.000 післянців, яким була дана можливість виступити зі своїм пісенним, читальним чи театральньо-драматичним репертуаром з підмостків ватрянної сцени. Одним із таких творчих колективів була наша бориславська „Лемківська студентка“, яка вже втретє бере участь у тих всесвітніх фестивалів лемківської культури.

Ведуча оголосила, що на цей раз припала честь відкрити свято хорошому етнографічно-фольклорному колективу з Борислава „Лемківська студентка“ ... Отже, відбулося свято лемківської культури „Ватра '93“ і воно пройшло гарно та зворушливо, не дивлячись, що липневі дощі припали якраз на ватрянні дні 23 і 24 липня. Лише неділя 25 липня була сонячна і усміхнена. Усміхалися сонячною усмішкою гористі лемківські краєвиди, ніби проводжали своїх рідних дітей-лемків та їх гостей у зворотні дороги додому, щоб відвозили вони з собою не лише тепло лемківської пісні, тепло лемківського слова, тепло лемківської „Ватри '93“, а і тепло опромієних сонцем рідних гір. Василь Колодійчик“.

„Наше слово“, ч. — 32, 8.08.1993 р. — „З виступу Петра Шафрана — секретаря Головної управи Об'єднання лемків у Польщі“ ... На це свято приходить дуже багато людей з цілого світу. Ідуть передовсім колишні лемківці, щоб подивитися на землю, на якій народилися і виростили, або де жили їх предки. Найбільше захоп-



Ватра '93. Вид на амфітеатр

лені Лемківщиною її виселенці, що проживають тепер на Україні, бо ж багато з них приїжджає в рідні сторони вперше після примусового переселення в 1945 році. „Ватра“ з'єднує всі покоління лемків, незалежно від того, в яких краях проживають і якого є віросповідання. В часі тих трьох днів еднаються якби в одну родину”.

„Наше слово”, ч. — 33, 15 серпня 1993 р. — „Горила XI лемківська „Ватра” — Нихто не збагне лемківської души” — „Злетілися лемки до Ждині з усенького світу... Бо всюди нас жмені у кожного землі повіту”. — Михайло Дзіндзьо. Вітайте дома! Зас на своїм. Де наша земля, де наша доля, де наш родинний край, — такими словами, врочисто, достойно вітав Василь Шлянта — голова Об'єднання лемків ватряну громаду в Ждині, що 23-25 липня ц.р. усіма стежками і дорогами поспішала на Свято лемківської культури „Ватра '93”. Лемківського кольориту додали йому Петро Чухта і Александер Маслей — старости „Ватри”, одягнені в чугани і холошні. ...Хто вже раз приїхав на „Ватру” — приїде й другий, і ...десятий раз. Бо Ждиня запрошує на той „фалаток” Лемківщини, де на три дні вертат життя, з його власном неповторном атмосфером. Вечерами при огни бесідам, споминам і співам не є кінця. Рідне, плакане на чужині, не раз скриване, ту серед своїх стається нормальне і вибухає, серце росне, коли ся видит тільки свого народу разом. Ждиня є вірна лемкам і каже: „Ждиня чекай мене! Чекаймо! І до зустрічі за рік! — Наталія Кравчук”.

„Наше слово”, ч. — 34, 22.08.1993 р. — „Мистецька «Ватра»” — „Від „Кичери” (Лігниця) до „Щедрика” (Вінниця) і „Гомоніла „Ватра '93”. Іван Філь: „Головне, що тут є вісімдесят відсотків молоді”. — Володимир Прядко.

„Київський вісник”, ч. - 102, 16.09.1993 р. — „На попелищі підіймаються пагінці” ... Сюди з'їхалося кілька тисяч гостей — здебільшого громадяни України. З вікон залізничних вагонів, туристичних автобусів, легковиків дивилися вони на свої хатини, обійстя, уже давно кимось обжиті, свої поля засіяні чужими людьми. Тут і старше покоління, і їх діти, онуки — жителі Словаччини, Сербії, Німеччини, Сполучених Штатів та Канади. Хвиля національного відродження підхопила цих людей, дала їм сили добратися у Бескиди... У відродженні нашої культури, у зміцненні братніх зв'язків з українською діаспорою, розкиданою по далеких і близьких меридіанах, кожен фестиваль, кар-



Діти на сцені Ватри '91 ждуть на свій виступ

тина, книга, кожна архітектурна пам'ятка стають перемогою, успіхом народу. З цими переконаннями поверталася я від лемківської ватри”. — Наталя Синишин, художник, архітектор.

„Приазовський рабочий”, ч. - 132, 24.08.1993 р. „Там в горах Карпатах, де лемко живе...” „Наприкінці липня в Польщі, біля невеличкого мальовничого села Ждиня, у Карпатах, відбулася одинадцята Лемківська Ватра — традиційне щорічне свято лемківської культури. Це особливе свято, і веселе і трохи журливе. З усього світу з'їжджаються лемки на свою батьківщину, в свої лемківські гори, на землю, яку в них було відібрано під час сумнозвісної операції „Вісла” у 1947 році, коли комуністичний польський уряд, скориставшись досвідом „батька народів”, переселив на північ і на захід Польщі... більше як 140 тисяч лемків... які жили на землях, що опинилися під Польщею. ...А лемки самі знайдуть раду — Як загосподарувати Лемківщину, і від Сяну до самого Попраду, збудують квітучу країну!” — Л. Ридкін.

„Бойки”, ч. — 8-9, серпень-вересень 1993 р. що видає Товариство „Бойківщина”. ...Найкращі пісні лемківські”. „Як я сой заспівав далеко мня чути. Світся, Ватро світ. З наших гір — на цивільний світ! Най на землі вшитки знають, же ся лемки ту стрічають! ... Полюбився глядачам і слухачам дитячий ансамбль „Гурт — Калинонька” з Дрогобича, основними учасниками якого були учні середньої школи Нр — 14 під керівництвом учительки Ольги Кицкало, самовідданого і палкого виконавця лемківських пісень... Останній день „Ватри” був по-літньому сонячним. Ніби усміхалися до присутніх гористі лемківські краєвиди, проводжаючи

своїх рідних дітей-лемків та їх гостей у зворотні дороги додому, аби відвозили вони з собою не лише тепло лемківських Піснів, Слова, „Ватри”, а і тепло опромінених сонцем рідних гір. — К. Славчук”.

„Господарик”, ч. - 76, 2.10.1993 р. що виходить у Самборі, „Лемківське слово”. „...Після перемоги тирана Сталіна над тираном Гітлером польський соціалістичний уряд при змові з Москвою почав депортацію українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, яка закінчилася операцією — „Вісла”. Десять сіл зникли з лиця землі, тисячі людей змушені були покидати рідні домівки, розлучитись на десятки років. Але не вдалося, ні Москві, ні Варшаві примусити лемків забути свою вітцівщину. Щороку вони проводять своєрідні фестивалі, які називають „Ватра”.

„Новий час”, ч. - 34, 24 жовтня 1993 р. — „Ватри лемківських сердець”. „...Цього року, наприклад, на триденній „Ватрі” пробувало понад 10 тисяч лемків ... Лемки тужать за своєю Батьківщиною, їх болить те, що в них силоміць вирвано з-під ніг рідне підґрунтя, а їх самих зроблено біженцями... — Микола Симчишин”.

„Nowiny” — 15.09.1993. „Śladami Łemków” „...Co roku odbywają się w Zduni i ich zloty — „Łemkowska Watra”. Istnieje także kilka organizacji łemkowskich, ...Jan Grygiel”.

Про XI „Лемківську Ватру '93” барз дуже написала преса закордонна і „Наше слово”. Мало биво дописив про тоту ватру в польській пресі. Ватра '93 билаби найкраще проведена зо вшитких дотеперішніх, якби дощова погода двох перших днів свята в тим не перешкодила.

П. Шафран

# Kościół Rzymsko-Katolicki na Łemkowszczyźnie

Політична відлига в Польщі в 1956 р. дала можливість вийти з підпілля Українській Греко-католицькій Церкві. Комуністична влада погодилася на зорганізування перших парафіяльних одиниць на засадах вікаріатів у римо-католицьких парафіях, де проживали переселені українці.

Повернення на рідні землі певної кількості українців у природній спосіб довело до поставлення владі вимог, які торкалися повернення Греко-католицькій Церкві її власності. Виявилося однак, що питанням мастью Церкви була живо зацікавлена третя сила — Римо-католицька Церква у Польщі.

Наведений нами документ дозволяє на точніше ознайомлення з мотивами і аргументацією, якими керувалася срархія Римо-католицької Церкви у віднесенні до майна греко-католиків на території Західної Лемківщини. Документ знаходиться в архіві ААН (IV — Відділ — колишній Центральний Архів ЦК ПОРП). Друкуємо його з невеликими скороченнями.

Kuria Diecezjalna w Tarnowie Tarnów 8.04.1957 r.

Prośba o prawne uregulowanie materialnych podstaw parafii na Łemkowszczyźnie

Do ob. Józefa Cyrankiewicza  
Prezesa Rady Ministrów w Warszawie

I. Udział Kościoła Rzymsko-Katolickiego w zasiedlaniu opustoszałych ziem połemkowskich.

O zasługach Kościoła w tej akcji Rządu donosiłem kilkakrotnie ob. Premierowi Cyrankiewiczowi. W osobistych memoriałach opisałem dość szczegółowo, w jaki sposób osobiście przejmowałem Kościoły grecko-katolickie pod groźbą kul UPA po zabiciu gen. Świerczewskiego. Reprezentant Kościoła był już wtedy tam, dokąd nie odważyły się ani zaglądać żadne władze, a gdzie tylko wojsko nasze oczyszczało z UPA puste tereny. Dziś po 10 latach można tę rzecz ocenić obiektywnie. Ludność polska nie byłaby się osiedliła na tych południowych kresach, ani nie pozostałaby tam długo, gdyby nie miała opieki religijnej w swoim obrządku. Kościół spełnił więc tam nie tylko swoją misję, lecz także wydatnie pomógł władzom państwowym w utrzymaniu ładu na tej rdzennie polskiej ziemi.

Zapewne Rządowi PRL znana jest ostra polemika sprzed wojny pomiędzy uczonymi polskimi a ukraińskimi na temat pierwotnej ludności tej połaci ziem polskich. W załączeniu przedstawiam ten fragment obszernej rozprawy naukowej, liczącej około 1000 stron pisma maszynowego. Ta rozprawa dobrze orientuje w problemie Łemkowszczyzny, wykazuje jego doniosłe znaczenie ogólnopaństwowe. Rola Kościoła Rzymsko-Katolickiego, który już w odległych czasach tam działał, wychodzi tu w całej pełni. Kościół nie jest więc na Łemkowszczyźnie niedawnym intruzem, lecz ma tam swoją starą hipotekę i nieprzedawnione prawa. Do starych zasług dołączają się nowe z ostatniego okresu i to daje mu właśnie prawo do żądania, aby obecny Rząd zbadał i poddał rewizji niektóre dekryty i zarządzenia dawniejsze, hamujące rozwój parafii.

Październik 1956 r. nie zmienił na lepsze położenia Kościoła na tych ziemiach, lecz raczej je pogorszył. Przedtem, pomimo różnych trudności, jakie Kościół miał w całej Polsce, parafie na Łemkowszczyźnie na ogół znajdowały u władz państwowych zrozumienie swoich trudności gospodarczych. Rząd wiedział, że tamtejsi księża żyją w niedostatku, a uboga ludność przesiedleńcza nie może im dać dostatecznej pomocy. Kuria musi jeszcze teraz tym parafiom pomagać, bo chyba samo górskie powietrze nie wystarczy do życia. Władze powiatowe i miejscowe na tym odcinku dawały parafiom na ogół spokój. W ostatnich miesiącach sytuacja Kościoła na Łemkowszczyźnie stała się katastrofalna, gdyż parafiom odmawia się nawet dawnego minimum zabezpieczenia materialnego. Spółdzielnie produkcyjne przejęły przed kilku laty ziemię Łemków oraz nadwyżkę ziemi plebańskiej. Z ówczesnym starostą nowosandeckim, a obecnie posłem — ob. Łabuzem ustaliliśmy w 1946 r. ilość 5-10 ha ziemi ornej jako minimum dla parafii. Z reszty ziemi nie mieliśmy prawa zrezygnować, lecz oddaliśmy ją władzom państwowym do użytkowania, aż do czasu załatwienia sprawy przez Rząd i Stolicę Apostolską. Minister Administracji Publicznej ob. Wolski zatwierdził tę umowę. Po październiku spółdzielnie produkcyjne rozwiązały się, a w ostatnim czasie przystąpiono do nadawania w wielu wsiach ich ziemi osadnikom na własność. Władze powiatowe i miejscowe nie oszczędzają teraz nawet tego minimum ziemi plebańskiej (5-10 ha). Na dowód przytaczamy relację księdza proboszcza z Brestu, któremu po rozwiązaniu spółdzielni produkcyjnej nie zwrócono dawnych budynków plebańskich i kościelnych, użytkowanych przez spółdzielnię, a zaproponowano dzierżawę tych obiektów i 5 ha ziemi. Oto relacja ks. proboszcza: (...).

II. Wywód prawny w sprawie zawłaszczenia przez państwo ruchomości i nieruchomości Kościoła grecko-katolickiego na terenie Diecezji Tarnowskiej.

1. Kuria Diecezjalna jest zdania, że wszystkie ruchomości i nieruchomości pocerkiewne, pozostałe po przesie-

dleniu ludności łemkowskiej wyznania grecko-katolickiego (nie prawosławnej) są własnością Kościoła Katolickiego, a to dlatego, że obrządek ten jest obrządkiem bratnim, należącym do tego samego Kościoła rzymsko-katolickiego. Własność ta opiera się na następujących podstawach prawnych:

a) Kościół Katolicki w Polsce był i jest osobą prawną uznaną przez państwo bez różnicy obrządku (łaciński, grecki, ormiański) jako taki zachowuje on tzw. dominium altum na wszystkich dobrach kościelnych bez różnicy obrządku, znaczy to, że bez wiedzy i zgody nie powinien nikt zmieniać położenia prawnego nieruchomości, stanowiących jego własność.

b) Probostwa połemkowskie (grecko-katolickie) miały i mają do dziś wobec ustawodawstwa państwowego swoją osobowość prawną, która nie może zgasnąć, jak tylko przez zarządzenie właściwej władzy, a nigdy przez przesiedlenie, czy też na podstawie opinii, choćby nawet samego Rządu o „bezzprzedmiotowości pracy duszpasterskiej” odnośnego duchowieństwa czy całego duchowieństwa, jak to przewiduje dekret z dn. 28.09.1949 r., na podstawie którego Państwo zagarnęło wszystkie dobra pocerkiwne.

c) Tak powyższy dekret, jako też odnośny dekret z lipca 1949 r. (Dz.U. PRL nr 46 poz. 339) zawłaszczający wszystkie nieruchomości połemkowskie, pozostałe po przesiedlonych, na tej podstawie, że nie pozostają one we faktycznym władaniu ich prawnych właścicieli, odnośnie nieruchomości pocerkiwnych impugnujemy i nie możemy uznać za wiążące dlatego, bo stoją one w wyraźnej sprzeczności:

1) z postanowieniem dekretu PKWN z dn. 6.09.1944 (Dz.U. z r. 1945, nr 3 poz. 13, art. 2 p.e.), który mówi: „o położeniu prawnym nieruchomości ziemskich, należących do Kościoła Katolickiego i gmin wyznaniowych innych wyznań orzeknie Sejm Ustawodawczy”;

2) z Ustawą Konstytucyjną z dn. 20.03.1950 r. (Dz.U. RP z r. 1956 nr 9, poz. 87) poręczającą każdemu probostwu 50 ha gruntów,

3) z dekretem o wywłaszczeniu obszarów leśnych, dopiero ponad 25 ha (Dz.U. RP z r. 1944, nr 15, poz. 82, art. 1),

4) z praktyką Władz Państwowych po 1944 r., które:

a) uznawały własność Kościoła Katolickiego na ruchomościach i nieruchomościach pocerkiwnych (grecko-katolickich), zob. pismo Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie z dn. 13.08.1947 (AC/V/1/8/47), zawierające uwagi, iż Rząd RP rozciąga swoje uznanie dla własności na dobrach pocerkiwnych, położonych nie tylko w woj. krakowskim, ale i w rzeszowskim.

b) uzgodniły z Kościołem, że dla potrzeb kościelnych zostawi się przy placówkach kościelnych 10 ha gruntu wraz z zabudowaniami i ewentualnie lat, nadwyżkę zaś oddaje się w użytkowanie nasiedlonej ludności, bez przesądzania prawa o jej własności.

2. Kuria uważa, że powyższe dekryty, tamujące rozwój życia religijnego i godzące w podstawy bytowe parafii na

Łemkowszczyźnie powinny być uznawane za niepraworządne. Ludność osiedleńcza od samego początku żądała obsługi religijnej, czemu w dniach Październikowych dała manifestacyjnie wyraz. Nasza opinia schodzi się całkowicie z życzeniami wierzącego ludu, który ze zdziwieniem patrzy na to ogoławanie Kościoła ze wszystkiego. Nie naszą rzeczą jest tu odprawiać sądy, ale bylibyśmy nielojalnymi obywatelami, gdybyśmy nie powiadomili Rządu Centralnego o niezdrowych stosunkach na Łemkowszczyźnie.

III. Prośba o prawne uregulowanie podstaw materialnych parafii na Łemkowszczyźnie.

Parafia jest rzeczą konkretną i musi mieć pewne podstawy materialne. Gdy ani budynek kościelny, ani plebania wraz z budynkami gospodarczymi, ani domy służby kościelnej, ani skrawek ziemi nie jest jej własnością, gwarancja swobody kultu jest chimera.

Dlatego proszę Władze Centralne, by do tej sprawy podeszły z realizmem, który musi się liczyć z dokonanymi faktami.

Prawne uregulowanie tej sprawy jest ostatecznym rozsądnym krokiem na drodze wprowadzenia praworządności w ten odcinek życia polskiego.

O to właśnie proszę w imieniu wierzącej ludności Łemkowszczyzny.

Biskup Tarnowski Jan Stepa

Do wiadomości otrzymują:

- 1) I Sekretarz KC PZPR — Władysław Gomułka
- 2) Minister Wydziału do Spraw Wyznań — Jerzy Sztachelski
- 3) J.Em.Ks. Kardynał Prymas — Stefan Wyszyński
- 4) J.Em.Ks. Biskup Zygmunt Choromański (Sekretarz Episkopatu)

*Дружуємо за місячником «Благовіст» ч. 4-5 (квітень-травень 1994, стор. 10-11)*

*„...Проти розуму вірю,  
що місяць,  
який світить  
над моїм рідним селом  
в Горлицькому повіті,  
є інший  
від місяця з-над Парижа,  
Риму, Варшави чи Москви  
Вірю в землю  
Батьківську  
і її Поезію...”*

**Б. І. Антонич**

## ... Ждиня...

(зі споминів

о. митр. Степана Дзюбини,  
що приготуються до друку)

(...) В Гладисові попередня церква згоріла в часі першої світової війни. Довго гладисів'яни молилися в каплиці коло плебанії аж до приходу о. Злупка, який на початку 30-их років вирішив почати будову нової церкви, що її якраз завершено на час мого висвячення. Збіг обставин був щасливий: земляки казали, що нову церкву поставили якраз для мене, щоб було де відправляти першу Службу Богу.

Після закінчення богословських студій в Перемиській Вищій Духовній Семінарії й по свяченнях призначено мене як лемка до душпастирської праці в Апостольській Адміністрації Лемківщини. Новий Апостольський Адміністратор призначив мене за сотрудника о. Володимирів Арданові в Ждині, де о. Ардан був парохом від 1925 року. Звичайно, я знав його давніше, бо не один раз відвідував Ждиню — 4 кілометри від рідного Гладисова — в часі вакацій.

(Отець Володимир Ардан (рік народження 1874) маючи вищу математично-фізичну освіту викладав в одній з галицьких гімназій, пішов до духовної семінарії (рукоположений 1899 р.), помер в Ждині 1942 р. і там похоронений.)

О. Ардан був світлою людиною, лемко родом і свідомий українець, але Ждиня під цю пору була зовсім „староруська”. Попри всі заходи парох не міг тут нічого вдіяти. Здається, він почав трохи загостро, що й не сподобалося ждинським газдам, які стали муром в цій квестії. О. Ардан не вмів говорити до них не вживаючи слова „українець”, чого не могли стерпіти русофільські ждиняни. Розходження щодо політичної орієнтації не впливали на добрі відносини між парохом і парохіянами в інших справах. Ждиняни, як і всі лемки, були дуже релігійні. Вони шанували о. Ардана як священика, а не любили як українця й казали: „добрий єгомось лем українець”.

Мене ждиняни прийняли добре, адже ж я був „свій”, уродженець сусіднього села. Я знайшов спільну мову так і зі старшими, як і з молодшими.

Ждинська парохія складалася з трьох сіл: Ждиня (531 душ), Конечної (349 душ) та невеликого присілка Лугу (190 душ). Церкви були дві — одна в Ждині, друга в Конечній. В цілій парохії було вього 49 чоловіків латин-

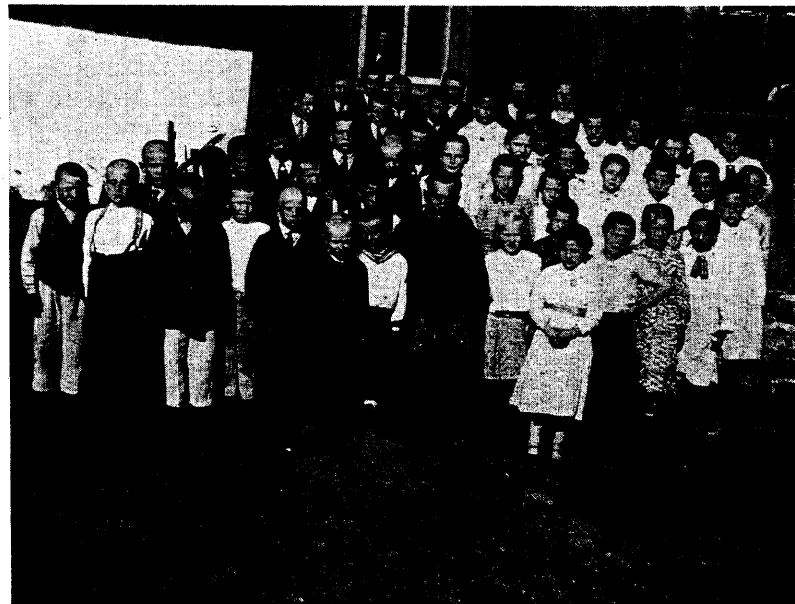
ників — приїжджих: учителів, лісові робітники та прикордонна сторожа. Були й жида — 42 душі.

В самій Ждині проживала родина заарештованого і страченого австріяками в час I-ої світової війни о. Сандовича, завзятого православного русофіла. Дяком при церкві був його рідний брат, який не поділяв поглядів страченого брата. Коли при кінці 20-их років лемківські села почали переходити на православ'я, Ждиня не піддалася православній пропаганді і залишилася при греко-католицькій церкві. Немалу роль відіграв саме брат о. Сандовича. (...)

Найбільшим горем для Ждині, як і для інших лемківських сіл було пиянство. В неділі і свята вийшовши з церкви господарі та старші парубки йшли до корчми пити горілку. Не було небе-

тою, вона щойно починала пити, я був ровесником багатьох, а ще молодь як молодь — прагнула заповнити чимось пустку, знайти новий світ і переживання. Натомість з такими атутами не міг я підходити до старших, і тому вирішив залишити їх на кінець.

Пиянство серед ждинян здавалося мені тоді гіршим навіть від русофільства. На Службі Божій була повна церква вірних, а на вечірні було вже тільки кілька жінок. Молоді не було зовсім. Думаючи над способом відтягнути її від шинків, урешті прийшло мені на допомогу захоплення спортом, бо я сам любив спорт ще в гімназії. „Так, треба почати від спорту” — подумав я і зразу почав діяти. План склався дуже швидко. З-поміж молодих вибрав я кількох, спортсменів, з якими мав я надію покласти початок



Після Першого Святого Причастя біля церкви в Ждині. 1939 р.

зпеки, що не помістяться, чи не стане „палюнки” — у селі були аж три корчми: дві жидівські і одна „своя” — воєнного інваліда Гири.

Ті корчми доводили вже село до краю морального й матеріального застійня. Я і дуже скоро зрозумів, що єдиним порятунком перед перспективою дальшої деградації села є почати боротьбу проти жидівських шинків. Звичайно, не тому, що вони жидівські, бо як людина я ніколи не належав до шовіністів, але в застаній ситуації це був єдиний вихід.

Задумав наперед відтягнути якимсь способом молодь, мав надію, що потім вдасться так само зробити і зі старшими. Не важко мені було дійти саме до такої черговості. Не міг я почати від старших, бо ж більші можливості успіху давала саме молодь. На неї міг я мати більший вплив. Зреш-

тмагань у селі. Разом впорядкували ми досить велику площу, недалеко від церкви, викопали два стовпці. Потім я поїхав до Горлиць купити сітку й м'яча.

Одного недільного пополудня запросив я хлопців грати в сітку. Я знав правила гри. Не треба їм було довго пояснювати: гра в сітку виявилася для них такою привабливою і новою захопливою, що вони завзято граючи, вже не пішли в корчму, де завжди вечером пересиджували. Я дуже радів, а коли прийшла врешті пора вечірні, повів я їх усіх до церкви. І так було щонеділі і в кожне свято.

По селі зразу пішла чутка про спорт на площі. За молоддю потягнулися й старші, бо в селі був такий звичай, що старші любили дивитися, як молодь бавиться. Гра в сітку дуже нагадувала їм весілля, чи танцювальні за-



бави: молодь танцює, а старші розмовляють і дивляться. Я навіть поробив їм лавки навколо майданчика. Гра вже притягала до себе все село.

По сітці прийшла черга розширити спортові змагання й на легку атлетику. Треба сказати, що тоді показалося в селі багато талантів. Пам'ятаю одного хлопця, що міг би далеко зайти в скоках на віддаль, коли б у нього був тренер і кращі обставини життя.

Зорганізував я також забави для дітей. І було нарешті так, що коли я відслужив недільну Службу Божу, пішов пообідати, то вже прибігали під вікно хлопці й, не даючи мені докінчити обіду, кричали: „Єгомосьць, єгомосьць, ходьте уж, бо там уж чекают на вас”.

І це була правда – вся площа набита людьми, старшими й молодими. Тоді я приходив і розділяв гри. Хлопці завжди хотіли втягнути до гри й мене. Спочатку я приставав на це, але потім більше суддював, ніж грав, бо ж не все можна було робити так само, як їм. Так минали години. Під час вечірні я мав завжди повну цервку людей, де все виголошував ще коротку проповідь і звертався до молоді, пояснював шкідливість горілки й тютюну, просив кинути пити й курити. І врешті досягнув я того, чого хотів: усі шинки спорожніли. Уявляю собі також здивування старших ждинян, коли одного недільного ранку після Служби Божої уся молодь на очах своїх батьків склала присягу: повздержуємося на три місяці від горілки й тютюну. Чому тільки на три місяці? Я мусив бути таки обережним, могло ж виявитися, що більше, ніж три місяці повздержливості це забагато, по-різному могло ще з молодими бути. А по трьох місяцях ніщо не забороняло продовжити присяги. Однак світові події вже не дали мені дочекатися абсолютного успіху. У Ждині був я тільки рік, а багато часу пройшло, доки я підготував молодь до такого твердого рішення.

Ждинівські спортові змагання стали врешті подією на всю околицю. З сусідніх сіл приходила молодь, напочаток подивитися, вивчити правила, а потім і самим вдатися в гру.

Звичайно, ці змагання були також великим ударом для всіх власників шинків. Жиди зняли великий гвалт. Справою зацікавилася польська адміністрація. Почалися також доноси на мою особу, що я українізую Ждиню.

На шинках же не можна було закінчити. Прийшовши до села, я застав у ньому кооперативу. Заснував її ще отець Ардан, проте це „жидівське нещастя” не мало великих прибутків і не могла бути конкуренцією жидівським крамницям. Кооперативою теж треба



*Аматорський гурток у Ждині. 1938-1939 рр.*

було зайнятися, бо вона могла дати багато користі мешканцям села. Скликав я збори кооперативників. Разом ми обговорили ситуацію, я погодився взяти на себе обов'язки справника. Це була ключова функція в кооперативі. Передусім від справника залежало, які будуть товари і ціна в кооперативі. Чи зможуть вони конкурувати з товарами жидівських торговців. По товар їздив я до Горлиць. Там гуртовні належали, звичайно, також до жидів. Вони мали добрий спосіб на купців: один товар давали дуже дешево, а інші вже дорожче. Виникало враження, що, мовляв, у мене дешевше, ніж в іншого, тільки те і те трохи дорожче. Однак я не давався на їхні хитрощі, казав подавати собі список товарів і цін і вибирав сам там, де було найдешевше. „О то ви такі?” – здивовано питалися жиди і аж рушали раменами. Я купував товар по такій ціні, що потім, докинувши ще зиск кооператива, так продавала його дешевше, ніж жиди в селі. Дешевше саме настільки, щоб до нашої кооперативи приходило клієнтів більше, ніж до них. А клієнтів не бракувало. Наперед прийшла молодь, а за нею старші.

Жиди, переконані спочатку, що нічого в нас з кооперативою не вийде, лише усміхалися, однак з бігом часу відчули загрозу, і знов почали страшні нарікання на мене й кооперативу. А в тому часі вона вже настільки збільшила зиск, що за дивіденди ми змогли купити радіо. У цьому часі це була ще велика рідкість по лемківських селах. А разом з радіо оживав весь світ, до чого наші газди були дуже цікаві. Вони цілими вечорами сиділи

й слухали вістей зі світу. А світ поволі місяць по місяцю, наближався до великої біди – до війни.

Отець Ардан дуже добре оцінював тодішню політичну ситуацію. Коли німці зайняли Австрію й Чехословаччину, він, пригадує собі, сказав мені: „Буде друга світова війна, але німці напевно її програють, бо з їдженням апетит росте, і тому німці будуть забирати одну державу по другій, але їх шлунок не стравить того всього, що „з'їдять”. Я тоді ще не надто вірив у його пророкування й займався далі більше діяльністю в селі, ніж обсервацією світової сцени.

Відносини з парохом склалися в мене добре. Він бачив мою працю, розумів її, хвалив і підтримував.

Отець Ардан маючи вищу математично-фізичну освіту, був більше у всьому теоретиком, ніж практиком. Усе любив виконувати з допомогою математичних формул і у відповідності з теоретичними законами фізики. Раз під час будови стодоли треба було усунути з каналу товстий чіп.

Мій парох став думати, якої сили й звідки приложеної, щоб вибити отой чіп. Він приніс папір і зробив креслення та багато різних рівнянь, що цього дійти. Урешті прийшов до мене й поінформував, що вже знає, якої сили потрібно, а діра мусить піти під таким і таким кутом. Я лише раменами рушив і сказав: „Отче, Парох, ходіть я вам покажу, як це зробити”. По дорозі взяв я молот, а потім однім ударом відбив чіп. Отець Ардан дуже з того всього дивувався.

*(Далі буде)*

о. митрат Степан Дзюбина

## Wokół Akcji „Wisła”

W bieżącym roku minęła 40 lat<sup>1</sup> od masowego przesiedlenia ludności ukraińskiej w granicach Polski, znanego powszechnie jako Akcja „Wisła”, operacji, która miała w założeniu nie tylko położyć kres działalności partyzantki ukraińskiej, ale także istnieniu ukraińskiej mniejszości narodowej w naszym kraju. Jednakże wiedza o tych wydarzeniach w większości społeczeństwa polskiego jest gorzej niż żadna, bo drastycznie zafałszowana. Dominuje stereotyp, który należałoby nazwać od znanej książki J. Gerharda stereotypem *Lun w Bieszczadach* (książka ta bardzo długo była lekturą obowiązkową, w latach 1959-1980 miała 500.000 nakładu). Zgodnie z tym stereotypem po wyzwoleniu wschodnich ziem obecnej Polski nadciągnęły zza Sanu i Bugu rozbite tam przez Armię Radziecką złowrogie bandy UPA, które na tym zasadniczo sobie obcym terenie zaczęły masowo mordować polską ludność cywilną oraz milicjantów, unikając starć z wojskiem. Po dłuższym okresie walk, podczas których UPA odnosiła pewne sukcesy taktyczne, w marcu 1947 roku, w przypadkowej potyczce poległ gen. Świerczewski, co stało się powodem przeprowadzenia wielkiej akcji wojskowej i całkowitego wysiedlenia Ukraińców z południowo-wschodniej Polski.

W stereotypie tym niemal wszystko jest nieprawdą, czym szerzej zajmiemy się za chwilę. Jest to obraz zdecydowanie szowinistyczny: bohaterski i rycerski żołnierz polski przeciwstawia się bowiem ukraińskiemu bandycie-banderowcowi (nieprzypadkowa to zbitka propagandowa), zwyrodniałemu reżonowi, tchórzliwemu i fanatycznemu współnikowi nazistów, którego znakomita większość autorów, mimo powtarzanych od czasu do czasu obłudnych zaprzeczeń utożsamia z narodem ukraińskim.

Z drugiej strony zwraca jednak uwagę, że większość autorów najchętniej przemilczałaby samą Akcję „Wisła” — Gerhard poświęca jej jedynie 20 stron na ogółem 590, przy czym uderzają one na tle całości *Lun* swą ogólnikowością i bezbarwnością. Z większym lub mniejszym przekonaniem powtarzają też poszczególni autorzy — mówię tu o pracach popularnych bardziej niż o przyczynkach naukowych i paronaukowych — frazesy o trudnej, bolesnej czy wymuszonej decyzji o wysiedleniu. Jedynie gen. Blum miał odwagę napisać: „Są w historii każdego narodu wydarzenia, których nie można w pełni usprawiedliwić, jeśli stosuje się kryteria absolutnego, abstrakcyjnego humanizmu, ale które ze wszech miar zasługują na zrozumienie i pozytywną ocenę historii. Do tych wydarzeń należy przesiedlenie ludności ukraińskiej w 1947 r. w Polsce (I. Blum, *Udział Wojska Polskiego w walce o utrwalenie władzy ludowej w Polsce — Walki z UPA*, w: WPH nr 1/59) — i choć z drugą częścią tej wypowiedzi nie sposób się zgodzić, trzeba docenić wagę tych słów w ustach komunisty.

W literaturze przedmiotu spotyka się obok kłamstw i manipulacji także szereg jawnych bzdur. Oto np. St. Rzepski w książce *Szlakiem 32 budziszynskiego pułku piechoty* (W-wa 1959) pisze, że w roku 1946 na Pogórzcu Dynowskim działały kurenie: Żeleźniaka, Jagody i Czabana w sile odpowiednio 2000, 2500 i 1500 ludzi, w dodatku uzbrojone w działka polowe i lekkie samochody pancerne, a wyposażone w samochody transportowe i motocykle. W rzeczywistości na tym terenie działał kureń Bajdy, Żeleźniak działał w Lubaczowskim, nie miał zresztą nigdy więcej niż 700 ludzi. Jahoda był dowódcą w Hrubieszowskim, a jego kureń nigdy nie przekraczał 300 ludzi. O Czabanie w Polsce źródła milczą. Natomiast J. Gerhard w artykule *Dalsze szczegóły walk z bandami UPA i WIN...* (WPH nr 4/1959), będącym zresztą źródłem mnóstwa powtarza-

nych do dziś błędnych i bzdurnych twierdzeń o OUN i UPA pisze, że wiosną 1946 roku żołnierze często widzieli „na wierzchołkach gór, zwłaszcza w Haliczu” wystawione przez UPA szubienice. W rzeczywistości Halicz jest niewidoczny z Ustrzyk Górnych, o dalej na zachód położonych wsiach nie wspominając, a i WP w 1946 roku wcale nie często zapuszczają się tak daleko. Te szubienice, pomysł irracjonalny — przecież łatwiej i pożyteczniejsze było wieszać ludzi w środku wsi, żeby wszyscy mogli dobrze się przyjrzeć i zapamiętać — są prawdopodobnie wymysłem J. Gerharda. Jako element humorystyczny przytoczę jeszcze opis zdjęcia z publikacji *W walce o utrwalenie władzy ludowej 1944-47* (W-wa 1967, po str. 128), wedle którego UPA w grudniu 1946 roku zniszczyła posterunek MO w Warężu przy użyciu pocisku... V-2.

Źródłem wspomnianego stereotypu należy w moim przekonaniu szukać — obok starych ukraińskich fobii i strasznych lat okupacji na Wołyniu i Galicji Wschodniej — w propagandowej tezie o ściśle etnograficznym rozgraniczeniu polsko-ukraińskim z 1944 roku, o rozgraniczeniu sprawiedliwym, po którym — co wynikało logicznie — nie było już na nowym terytorium Polski Ukraińców, a co najwyżej Łemkowie czy Bojkowie, górale o niesprecyzowanej przynależności etnicznej. Teza ta łączyła się z założeniem, przekonaniem i pragnieniem — nie tylko władzy komunistycznej, ale też co najmniej znacznej większości — że w odrodzonej „piastowskiej” Polsce nie ma i nie powinno być mniejszości narodowych; zakładano przecież wysiedlenie nie tylko Niemców i Ukraińców, ale także Litwinów i Białorusinów. Stosunek narodu polskiego do perspektywy dalszego współżycia w jednym państwie z Ukraińcami był wówczas skrajnie niechętny, czemu zresztą trudno się dziwić, w miarę zaś upływu lat coraz silniej ugruntowywało się przekonanie, że owo rozgraniczenie załatwiło raz na zawsze problemy mniejszości w Polsce.

Logiczną konsekwencją takiego poglądu było przyjęcie, że oddziały UPA przybyły do Polski z Ukrainy, bo nic innego nie mogło uzasadnić ich obecności na zachód od Bugu i Sanu. Ciekawe przy tym, że tezę tę przyjmowano niezależnie od świadomości wysiedlenia z Polski do ZSRR setek tysięcy Ukraińców — jest to kolejny dowód na to, że stereotypy istnieją i rozwijają się niezależnie od faktów. Co zaś do UPA, to istotnie latem 1944 roku na ziemiach wschodniej Polski pojawiło się wiele silnych zgrupowań UPA, które jednak w większości powróciły na swe macierzyste tereny na wschodzie, w Polsce zaś pozostały oddziały miejscowe, sformowane z Ukraińców mieszkających na terenach przyznanych Polsce.

Pogląd o ściśle etnograficznym rozgraniczeniu polsko-ukraińskim sprzyja też fałszowaniu zagadnienia terroru wobec ludności cywilnej. Większość autorów przemilcza całkowicie polski terror wobec Ukraińców, jednocześnie pisząc o masowym terrorze UPA na ziemiach polskich po 1944 roku i sugerując, że jego skala była porównywalna z tragedią Wołynia i Galicji Wschodniej lat poprzednich. Gdy jednak przychodzi do przykładów okazuje się, że przytłaczająca większość przytaczanych to akcje, w wyniku których zginęło kilka lub kilkanaście osób. Najbardziej głośna zbrodnia UPA z owego okresu, masakra w Baligródzie (42 ofiary wg z góry przyrządzonej listy) miała miejsce jeszcze podczas przewalania się frontu, gdy miasteczko znalazło się na ziemi niczyjej; inne zaś głośne masakry w Bieszczadach (Podkaliszcze, Serednice) miały miejsce jeszcze za okupacji niemieckiej.

Z autorów krajowych o polskim terrorze wspominają jedynie Szota i Szcześniak w swej monografii *Droga do nikąd*, gdzie

wymieniają napady na Piskorowice, Pawłokomę i Wierchowiny oraz W. Nowacki w szkicu *Organizacja i działanie Wojsk Wewnętrznych sierpień 1944 — maj 1945 (Z walk przeciw zbrojnemu podziemi 1944-47 — Warszawa 1966)*. Ten ostatni autor pisze wprost o okrucieństwie wojsk polskich (nie tylko WW), o stosowaniu zasady zbiorowej odpowiedzialności, o tym, że w omawianym przez niego okresie w woj. rzeszowskim „zabito podczas walk i ucieczek ok. 100 osób z oddziałów UPA i ludności cywilnej. Liczba ta jest wysoka i odzwierciedla formę przeprowadzania akcji. Straty własne wyniosły 16 zabitych”, a dane te uznaje za zaniżone. Przy czym — zważmy — chodzi tu o zabitych wyłącznie przez formacje rządowe.

Szczytowe rozmiary osiągnął terror antyukraiński w 1945 roku. W marcu tego roku Wojska Wewnętrzne zamordowały ok. 540 mieszkańców Starego Lublińca, a w kwietniu — 400 mieszkańców Gorajca (dane te przytacza Nowacki), w marcu samoobrony chłopskie z udziałem jakiegoś oddziału leśnego wymordowały ok. 300 Ukraińców w Pawłokomie, a oddział NSZ — 400 skoncentrowanych już do wysiedlenia Ukraińców w Piskorowicach. Inny oddział NSZ dokonał w czerwcu napadu na Wierchowiny, mordując ok. 200 osób, w tym 65 dzieci. Liczne też były wypadki mordowania księży greckokatolickich i prawosławnych, zazwyczaj wraz z rodzinami — zginęło ich łącznie ponad 30. W okolicach Majdanu Sieniawskiego zdarzyło się nawet, że polski oddział lub banda zamordowała księdza rzymskokatolickiego, Polaka, który potępiał mordy na Ukraińcach. Wedle danych UBP tylko od marca do czerwca 1945 roku z rąk polskich formacji podziemnych i band zginęło przeszło 1500 Ukraińców.

Listę masakr, mordów i przypadków łamania prawa wojennego można by ciągnąć jeszcze długo, przytoczmy jednak jeszcze tylko dwa zdarzenia. Pierwsze to zniszczenie wiosną 1947 roku ukraińskiego szpitala pod Krąglicą, o którym wersja oficjalna głosi, że gdy załoga odpowiedziała ogniem na propozycję poddania, próbowano „wykurzyć” ją rakietami, co jednak spowodowało wybuch zgromadzonych tam materiałów wybuchowych. Jednak w notatce kpt. Turskiego w „Polsce Zbrojnej” z 21.04.1947 roku mówi się o tym, że rakiety spowodowały pożar, który saperzy stłumili wrzucając do środka materiały wybuchowe. Podobnie H. Domińczak (*Wojska Ochrony Pogranicza 1944-48*) pisze, że do bunkra szpitalnego wrzucono nie tylko rakiety, ale i granaty. Zginęło tam 25 osób, w tym 2 lekarzy, Ukraińiec i Niemiec oraz 10 rannych. Drugi epizod, którego — podobnie jak wielu innych, podobnych, próżno szukać w literaturze — to masakra w Terce, gdzie 9 lipca 1946 roku wojsko wymordowało granatami ok. 30 Ukraińców, zgromadzonych w jednej z chat — byli to wzięci uprzednio zakładnicy.

Ze wszystkich tych haniebnych wydarzeń w propagandzie pojawiają się jedynie Wierchowiny, przy czym niemal zupełnie przemilcza się fakt ukraińskiej narodowości ofiar, akcentując fakt prokomunistycznych sympatii tej wsi, co zresztą odpowiadało prawdzie.

Ukraińska Powstańcza Armia nie była — jak powszechnie się pisze — bandami, ani nawet luźnym zbiorowiskiem oddziałów partyzanckich, ale formacją wojskową, centralnie dowodzoną i realizującą dyrektywy kierownictwa politycznego. Nie znaczy to jednak, by nie istniały bandy, zarówno ukraińskie, jak i polskie. Każda wojna, powodując rozprężenie więzi społecznych i zwiększając dostępność broni sprzyja rozwojowi bandytyzmu. W 1945 roku, kiedy tereny wiejskie — nie tylko na pograniczu polsko-ukraińskim — nie były efektywnie kontrolowane przez jakąkolwiek władzę, dla wielu ludzi powstała dogodna okazja do wzbogacenia się przez rabunki, a także — do wyrównywania porachunków sąsiedzkich czy rodzinnych, niekoniernie związanych z podziałami narodowościowymi. Nigdy

zapewne nie dowiemy się, ile takich mordów i podpałów zostało zapisanych na rachunek terroru politycznego. Podobnie wysiedlenie Ukraińców do ZSRR stworzyło znakomitą okazję do rabunku, niejednokrotnie w zorganizowanej formie, pod osłoną samoobron wiejskich — nie ma zresztą powodu, by sądzić, że wyłącznie Polacy rabowali mienie po wywożonych Ukraińcach. Gdy myślimy o tamtych czasach, musimy brać pod uwagę to właśnie — nie wszystkie zbrodnie (oczywiście z wyjątkiem masowych mordów) miały tło narodowościowe czy polityczne, wiele było też pospolitych aktów kryminalnych.

Oceniając stan UPA z początków 1947 roku trudno zgodzić się z obrazem, jaki przedstawiają Szota i Szcześniak: wyczerpanej i zdemoralizowanej partyzantki, dla zniszczenia której niezbędne było osiągnięcie dziesięcio-piętnastokrotnej przewagi wojskowej i dodatkowo wysiedlenie ludności cywilnej z terenu jej działania. Nie mówiąc już o oczywistej sprzeczności powyższego obrazu, przebieg Akcji „Wisła” udowodnił, że UPA, choć rzeczywiście znacznie już osłabiona, była nadal silnym, zdecydowanym i zdolnym do walki przeciwnikiem, a stopień jej demoralizacji (w wojskowym, a nie potocznym tego słowa znaczeniu) nie był wysoki. Gdyby było inaczej, oddziały UPA wobec kolosalnej przewagi polskiej i ogromnych strat własnych nie zdołałyby się przedrzeć jako zorganizowane jednostki bojowe w Stanisławowskie, Olsztyńskie czy do Bawarii (Hromenko doprowadził tam 40 ludzi, z ok. 90, którymi dysponował w kwietniu 1947 roku).

Przede wszystkim jednak nie wytrzymuje krytyki teza o niezbędności wysiedlenia ludności cywilnej dla zwalczania partyzantki. Operacja powszechnej blokady terenu, tj. obsadzenia wszystkich wsi i przysiółków wojskiem przy jednoczesnym czesaniu lasów, a nawet kwaterowania wojska po lasach, nie tylko była możliwa bez wysiedlania ludności, ale nawet byłaby łatwiejsza ze względów aprowizacyjnych. Operację taką przeprowadziły wojska NKWD w Stanisławowskim zimą 1945/46 roku osiągając częściowy, ale decydujący sukces operacyjny — w gruncie rzeczy na tym samym polegała Akcja „Wisła”, ale już po wysiedleniu ludności i zniszczeniu znacznej części zabudowy. Podobnie dowództwo polskie — to samo dowództwo — nie uciekało się do wysiedleń w walce z „Ogniem”, który przecież także działał w trudno dostępnym terenie górskim i cieszył się poparciem ludności kto wie, czy nie większym, niż UPA.

Nawet jednak, gdyby istotnie ze względów taktycznych konieczne było usunięcie ludności z terenu walk — skłonny jestem dopuścić taką konieczność w klinie Bieszczadów na wschód od Cisnej, między Sanem a granicą bezczesłowącką — żadne względy wojskowe nie uzasadniały wysiedlenia Ukraińców na zupełnie inne tereny, rozproszenia ich i wywłaszczenia. Była to decyzja polityczna, i jej motywy musiały być także politycznej natury. Wysiedlenie było połączone z celowym rozrywaniem więzów sąsiedzkich, a nawet rodzinnych, z likwidacją wszystkich form ukraińskiego życia narodowego, a także — i od początku z nieformalnym wywłaszczeniem. Władze bezpieczeństwa uniemożliwiały bowiem zabieranie na miejsce osiedlenia mienia, pozostawionego w opuszczonych wsiach. Następnie zaś dekretem z 27.07.1949 roku wywłaszczono Ukraińców formalnie i bez odszkodowania, a jedynie z prawem do tzw. rekompensaty, czyli działki zamiennej w miejscu osiedlenia. Ukrytym celem tej akcji nie mogło być nic innego, jak stworzenie warunków do szybszej asymilacji Ukraińców — przynajmniej pozornej — a zatem do likwidacji raz na zawsze kwestii ukraińskiej w naszym kraju. W rozumowaniu tym krył się błąd, wspólny zresztą szowinistom wszystkich narodów, zawsze nie doceniających siły przetrwania innych narodów.

Tadeusz Andrzej Olszański

<sup>1</sup> Artykuł autor napisał w 1987 roku.

## STANOWISKO

### ZG ZŁ w Gorlicach na Spotkanie Przedstawicieli Mniejszości Narodowych i Komitetu Helsińskiego w Polsce w dniach 16-17 października 1993 r.

(Dokończenie z poprzedniego numeru)

Dla realizacji tych praw i wolności dla mniejszości narodowych i grup etnicznych Państwo — władze państwowe mają:

a) niezbywalny obowiązek kształcenia kadr nauczycielskich dla nauczania języka ojczystego, historii i geografii ojczystej dzieci mniejszości narodowych i grup etnicznych w ilości niezbędnej do rzeczywistych potrzeb mniejszości narodowych i grup etnicznych.

Do realizacji tego prawa właściwe władze państwowe mają niezbywalny obowiązek organizowania i utrzymywania odpowiedniej ilości zakładów kształcenia kadr nauczycielskich do nauczania języków ojczystych mniejszości narodowych a także instruktorów do pracy kulturalno-oświatowej wśród młodzieży i dorosłych w środowiskach mniejszości narodowych (dotychczas celowo straszliwie zaniedbywanych z uwagi na założony i realizowany program państwowego przymusowego, barbarzyńskiego wynaradawiania).

Niedopełnienie tego niezbywalnego obowiązku przez odpowiedzialne władze zagrożone jest sankcjami nie tylko administracyjnej, ale i karnej odpowiedzialności.

Z uwagi na ukształtowaną, przez wieloletnią państwową politykę wynaradawiania, obiektywnie istniejącą, bardzo niekorzystną sytuację w sferze kadr nauczycielskich do nauczania w języku ojczystym lub języka ojczystego dzieci mniejszości narodowych, należy — dla realizacji zapisów i wymogów ustawy — wykorzystać odpowiednie stanowienia zawartych umów międzypaństwowych (ew. poczynić, w razie potrzeby, ich nowelizację), aby właściwe władze państwowe:

— wspomogły działania na rzecz zaspakajania potrzeb oświatowych mniejszości narodowych i grup etnicznych przez przygotowanie specjalistów do pracy pedagogicznej i kulturalno-oświatowej w odpowiednich dla danych mniejszości narodowych pod względem języka ojczystego krajach

— mogły dokonać uzgodnienia o pomocy pedagogicznej (kadra pedagogiczna, podręczniki, szkolenia, konsultacje itp.) z krajami językowo ojczystymi dla odpowiednich mniejszości narodowych w Polsce;

b) niezbywalny obowiązek organizowania i prowadzenia nauczania w języku ojczystym dzieci mniejszości narodowych lub też nauczania języka ojczystego (w przypadku dużego rozproszenia mniejszości narodowej) bez dodatkowych, z b e d n y c h f o r m a l n o ś c i — wymaganych obecną ustawą szkolną, podobnie (zresztą jak i poprzednimi) — polegających na obowiązkowym składaniu przez rodziców dzieci mniejszości narodowych oświadczeń i deklaracji o ich woli i chęci nauczania swoich dzieci w języku ojczystym lub języka ojczystego (**jako podstawy do zorganizowania w ogóle takiego nauczania!** przez władze szkolne). Fakt takich właśnie zapisów w ustawie oraz na ich podstawie prowadzonych praktyk, są w istocie **dyskryminacją** obywateli RP ze względu na narodowość!!, gdyż od obywateli RP narodowości polskiej, tj. olbrzymiej większości obywateli Państwa, takich oświadczeń i deklaracji o potrzebie nauczania ich dzieci ojczystego języka polskiego ustawa nie wymaga!

Zapis ustawy, o którym mowa wyżej, jest wynikiem i kon-

tynuacją restrykcyjnej wobec mniejszości narodowych znanej ustawy szkolnej z 1924 r., określanej jako „lex Grabski”, i jest echem polityki wynaradawiania państwowego tamtych czasów, a dzisiaj również skutecznie służący tym samym celom.

Inicjatywę w sprawie zakładania szkół w języku ojczystym lub nauczania języka ojczystego dzieci mniejszości narodowych wobec władz szkolnych i administracji państwowej można by ustawowo powierzyć wspomnianym wcześniej stałym komisjom — organom mniejszości narodowych przy instytucjach centralnych i samorządowych ds. mniejszości narodowych;

— kultywowania i rozwoju tradycji narodowych, kulturowych, obyczajowych, religijnych przez:

— posługiwanie się narodowymi symbolami i znakami,

— upamiętnianie narodowych świąt, rocznic walk o narodowe wyzwolenie itp.,

— upamiętnianie ważnych rocznic i wydarzeń z dziedziny narodowych kultury i sztuki, wybitnych postaci narodowej kultury, sztuki, teatru i muzyki,

— zapewnienie zaspokojenia potrzeb w dziedzinie narodowej kultury — literatury, sztuki, muzyki, środków masowej informacji itp., w języku ojczystym mniejszości narodowych drogą asygnowania środków z budżetu MKiS proporcjonalnie do procentowego udziału mniejszości narodowej lub grupy etnicznej w społeczeństwie podatników.

Obywatele Państwa spośród mniejszości narodowych płacą na równi z wszystkimi podatki oraz korzystają razem z dóbr kultury i sztuki finansowanych z funduszy MKiS. Ale oprócz potrzeb kulturalnych na równi z wszystkimi obywatelami mają również potrzeby specyficzne, związane z kulturą rodzimą swojej mniejszości narodowej. Jako podatnicy mają prawo ich zaspakajania drogą sprawiedliwego, proporcjonalnego udziału w korzystaniu z funduszy MKiS,

— udział finansowy budżetu Państwa w zorganizowaniu narodowych kulturalnych (teatry, muzea, zawodowe zespoły artystyczne np. chóry, pieśni i tańca itp.) i naukowych instytucji

— podtrzymywanie i wspomaganie wszelkiej innej działalności kulturalno-oświatowej, artystycznej, naukowej i gospodarczej zgodnych z obowiązującym ustawodawstwem państwowym,

— zapewnienie swobody wyznawania rodzimej religii zgodnie z konfesyjną przynależnością członków mniejszości narodowych i grup etnicznych,

— zapewnienie wyznaniom religijnym mniejszości narodowych gwarancji prawnych na ich istnienie i swobodne funkcjonowanie przez uchwalenie w Sejmie III RP niezbędnych ustaw o stosunku Państwa do Kościołów i Związków Religijnych mniejszości narodowych na wzór ustawy o stosunku Państwa do Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce,

c) pamiątki i pomniki historii narodowej, kultury i religijnej, historyczne cmentarze zmarłych, nieczynne już cmentarze zmarłych różnych konfesji mniejszości narodowych i grup etnicznych na terenie Kraju są chronione z mocy ustawy,

d) na terenach zamieszkałych przez większość określonej

mniejszości narodowej język tej mniejszości jest równoprawnym językiem z językiem polskim w organach władzy państwowej, urzędach, sądach, organizacjach ogólnopństwowych, społecznych, przedsiębiorstwach, władzach samorządowych itp., tzn. jest językiem publicznym.

Publiczne państwowe i samorządowe ogłoszenia i rozporządzenia wydawane są w tych rejonach jako dwujęzyczne, podobnie jak i ustawy dotyczące mniejszości narodowych,

e) obywatele polscy — członkowie mniejszości narodowych mają prawo być obierani albo mianowani na różne stanowiska lub urzędy w organach władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowej jak również samorządu terytorialnego a także w instytucjach i przedsiębiorstwach na równych prawach z wszystkimi innymi obywatelami zgodnie z kryterium kwalifikacji, umiejętności i fachowości,

f) Państwo — władze państwowe gwarantują mniejszością narodowym ochronę ich tradycyjnego środowiska na historycznych etnicznych terenach ich bytowania i poszanowania tradycji wynikłych z odmienności kultury i obyczajów oraz religii, decydujących o narodowym obliczu i tożsamości narodowej mniejszości narodowych.

Zagadnienia powrotu deportowanych członków mniejszości narodowych i grup etnicznych oraz ich spadkobierców — następców na tereny ich historycznego bytowania etnicznego — ojcowiznę, z których zostali karnie, z zastosowaniem policyjno-wojskowego gwałtu i przemocy, wysiedleni-deportowani z policyjno-administracyjnym nadzorem i zakazem powrotu przez władze PRL głównie w celu szybszego wynarodowienia — polonizacji, rozpatrywane są właściwymi organami ustawodawczymi i sądowymi,

g) udział lub jego brak w życiu organizacji mniejszości narodowych ze strony obywatela RP — członka mniejszości narodowych nie może być powodem i stanowić podstawę do ograniczania jego praw. Byłoby to sprzeczne z prawami człowieka i obywatela ze wszystkimi stąd wynikającymi konsekwencjami,

h) obywatele RP — członkowie mniejszości narodowych mają prawo — zgodnie z obowiązującymi ustawami szczegółowymi — powoływać narodowe, mniejszościowe organizacje polityczne, społeczne, kulturalne i użyteczności publicznej, a także swobodnie nawiązywać i utrzymywać związki z osobami swojej narodowości i ich organizacjami za granicami RP, otrzymywać od nich pomoc materialną dla realizacji językowych, kulturowych, oświatowych i religijnych potrzeb społeczeństwa mniejszości narodowych, a także brać udział w działalności międzynarodowych nierządowych-pozarządowych organizacji,

i) władze państwowe popierają działalność narodowych organizacji mniejszości narodowych i grup etnicznych działających zgodnie z ustawami, i które mają określone prawa przewidziane ustawami, np. prawo wysuwania kandydatów do władz ustawodawczych, samorządowych itp., a sposób ich wybierania jest regulowany szczegółowymi zapisami w ustawie — ordynacji wyborczej, zapewniającymi mniejszościom narodowym realne możliwości wyboru do władz ustawodawczych i samorządowych kandydatów wysuwanych przez organizacje mniejszości narodowych w ilości odpowiadającej takiemu procentowemu ich udziałowi wśród posłów w Sejmie RP, który jest proporcjonalny do ilościowego stosunku mniejszości narodowych do ogólnej liczebności społeczeństwa kraju.

Poparcie władz państwowych dla mniejszości narodowych realizowane jest zapisami odpowiednich ustaw szczegółowych a Państwo — władze państwowe — zobowiązane są do szanowania i realizowania prawa w relacji Państwo-mniejszości narodowe. Stosowanie w tych relacjach tajnie prefero-

wanych zasad i celów sprzecznych z zapisami ustaw oraz perfidnych policyjnych metod, jak np. sformułowanych w słynnej instrukcji UOP nr 0015/92 są z litery prawa uznawane za bezprawne i jako takie podlegają sankcjom przewidzianym w ustawie,

j) w budżecie Państwa z mocy ustawy przewidziane będą środki finansowe niezbędne dla rozwoju mniejszości narodowych,

k) władze RP wspierają wysiłki i uczestniczą w rozwoju międzynarodowej współpracy dla ochrony i realizacji praw i wolności mniejszości narodowych, w szczególności na drodze zawierania umów oraz ich realizacji, tak wielo- jak i dwustronnych układów międzypaństwowych w tej dziedzinie oraz współpracy z międzynarodowymi organizacjami i instytucjami w opracowywaniu nowych rozwiązań konwencji o prawach i wolnościach dla mniejszości narodowych, a także na forum KBWE,

l) jakiegokolwiek bezpośrednie lub pośrednie ograniczanie praw i wolności obywateli RP z powodów narodowościowych jest zabronione, a jako bezprawne i naruszające prawo podlega sankcjom przewidzianym w ustawach szczegółowych.

**ad 3: Skład Komisji przygotowującej społeczny projekt ustawy o prawach mniejszości narodowych w Polsce:**

Komisja powinna składać się z przedstawicieli delegowanych przez organizacje mniejszości narodowych w Polsce i Komitetu Helsińskiego w Polsce.

**ad 4: Z czyjej inicjatywy społeczny projekt ustawy powinien być wniesiony pod obrady Sejmu RP:**

Z inicjatywy Komisji ds. Mniejszości Narodowych i Grup Etnicznych Sejmu oraz Komisji Ustawodawczej Sejmu.

Opracował: (Lew Gal czł. ZG ZŁ)

Za Prez. ZG ZŁ (P. Szafran — sekr. Prez. ZG ZŁ)

(W. Szlanta — przew. Prez. ZG ZŁ)



Григорій Пецух. Полонина. Горіх.

# ДИТЯЧА СТОРІНКА



лемки

ТАК УБИРАЮТЬСЯ



бойки



гуцули



слобожани



поліщуки



полтавці



подоляни



закарпатці



волиняни



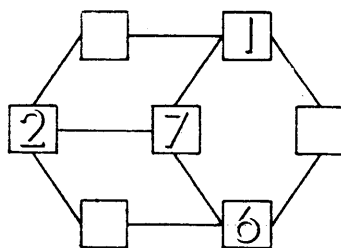
буковинці

А всі вони — українці.

МАГІЧНА

ФІГУРА

Ч - 1



В пусті поля треба так вписати числа в кожному чотирикутнику, щоби сума чисел рівнялась 19.

# ПОВЕРТАНЯ ДО СВОГО

*Розмова з Стефанієм Трохановском з Білянки*

**Стефанія Трохановска з Білянки, жена Ярослава Трохановського — керивника ансамблю „Лемковина”, мати трьох синів і єдної дочки, розпочала писати верши в польській мові. Пізніше переходит творити в рідній лемківській бесіді, в якій вишла з друку єї збірка „ВЕРБИНА” в грудни минулого року.**

**Яка була Ваша дорога до творчости поетичной?**

Мої дідове і родиче мешкали в горах. Коли в 1947 році вигнано їх разом з іншими людьми на західни землі Польци, забрали зо собом любов до гір, своей бесіди, звичаїв, традиції. Стерегли того як надзвичайного скарбу і переказували своїм дітям і внукам, і николи не затратили надії, же прийде такий ден, коли вернут домів. Дідове не дочекалися того дня, але родичи вернули. Хоц не до свого села, не до своей хижи, але до гір, а то барз дуже. През вшитки роки на західних землях слухавам оповіді о горах і штораз барже прагнулам їх видіти. Коли перший раз взирала стежки і доріжки, котрима ходили мої дідове, зналам же моє місце є ту в горах. Гори мене очарували і хоц смутно шуміли ліси, хоц села моїх родичів били порожні і здичали в них сади, але краса той землі і любов до свого рідного пригнали мене ту.

Моє перше спітканя з горами в 1968 році дало мі надхніня і написалам перший верш: „Бив другий рай на землі — Карпати, лем гриха не було, і люди вигнали несьвяти!”

Потім юж ся само писаво і юж без того писаня не уявлям собі світа.

**Коли вишла з друку Ваша збірка вершів?**

Перша моя збірка під заголовком: „Потім, тепер, предтим” вишла з друку в 1984 році, видана Новосанчівском Офіцином Видавничом.

**А други збірки?**

Другу збірку: „Не позволъ зосх-

нути квіткам” видрукувала Офіцина Літерацка в Кракові в 1991 році.

Обі збірки написавам в польській мові, бо не мавам змоги вчитися свого в рідній школі і лекше биво мі писати в польській мові. З часом дійшла до висновку, же найкраще творити в рідній мові. Наступни збірки то „Мотилі” і „Вербина”, котра написана є по-лемківски.

**Ваша збірка є в гарних окладниках і з кольоровим рисунком Никифора Дровняка. Як дошво до виданя то збірки?**

Міністрество Культури і Мистецтва спонсорувало мі виданя той збірки. Завдяки йому могла показатися тота моя поезія, кінцьом 1993 року.

Видавництво „Реваж” видрукувавом ті тоти книжечки і гарні їх оправило.

**Яки верши з той збірки пропонуєте як перше помістити в нашій газеті?**

**ЛЕМ**

розшмарени  
люде  
од всходу  
по захід  
без ниякой  
причини  
серце  
остало  
в горах,  
душа пішла  
до скансену  
лем  
чуга остала  
яко довід  
вини

**СМЕРЕКИ**

Смереки  
повалени,  
корені  
остали,  
вільхи  
газдуют,  
гори  
здичали

**СОВІСТ**

піше  
вертали  
до гір,  
бо серце  
мали  
в грудях  
не камін,  
з ничим,  
єдним  
бундзиком,  
надійом  
і святима  
іконами

**БИЛИ ЛЮДЕ**

били люде  
били гори  
били ліси  
били простори  
пішли люде  
плакали гори  
пропали ліси  
остали простори



**Яке є заінтересуваня вашима збірками?**

Найбільше зацікавлення є „Вербином”, з котрой верши били друковани в нашом календарі на 1994 рік, видаваним Православном Єпархійом в Санокі. „Нафтовик Борислава” на „Лемківській сторінці”, ч. 8/91 в Україні надрукував: „Поезія її душі кличе до єдного стола”, в котрим дописі запізнано читачів про мою творчист.

**Яки ваши дальши пляни, мрії, заінтересуваня?**

На спітканню фольклору меншости народних в Домі культури в Жешові читавам свої верши на вечері авторским. Мам замір виступити — прочитати свої верши на вечері авторском в Кракові. Читавам тіж свої верши на „Ватрах” і на різних спітканях зо студентами і туристами. Поза поезійом інтересуюся також малярством. Думам, же поезія, малярство, то вартости, котри вчат житя, помагают перетривати, окрашуют чутя без котрих житя биво би порожне і безвартісне.

**Красні дякую Вам за розмову і жичу дальших іци кращих успіхів у Вашій творчости на нашій рідній бесіді.**

**Петро Повазник**

\*

*Информуєме зацікавлених, што збірку вершів „Вербина” можна купити у авторки, за 30.000,- зл. Так само і попередні збірки тіж можна купити. Замовленя слати на адресу:*

**Stefania Trochanowska  
Bielanka — 7**

**38-311 SZYMBARK, tel. 40**

## Редакція «Ватри» отримала...

Редакція «Ватри» дякує сердечно Пану Професорові Михайлові Лесіву за подаровану книжку: *Michał Lesiów Ukraina wczoraj i dziś*, Lublin 1994. Wykłady otwarte UMCS

з дарчим підписом на внутрішній стороні обкладинки:

*Вельмишановному Пану Михайлові Ковальському, головному редакторові «Ватри», яку я з приємністю і користю для себе прочитав, передаю на пам'ять оцю свою книжечку, в якій на стор. 20-21, 25 і про лемків в українському контексті згадується, з вірою і надією, що переглянете, а може й оціните або використаєте у своїй багатій суспільній і культурно-освітній діяльності.*

Іоанніс, 5.04.1994

Михайло Лесів

### Про лемків в університеті Марії Кірі-Скловської в Люблині

В згаданій вище праці-викладах проф. Михайла Лесіва в I-му розділі *Дієє назву України і її часті регіональні* на сторони 20-21 написано: Лемковіе, ukr. Lemky, skąd ukuto w XIX wieku nazwę Lemkowszczyzna, ukr. Lemkowszczyzna lub Lemkowyna, używana pierw od pierwszej połowy XIX wieku w literaturze naukowej, a następnie sami mieszkańcy tego regionu tak zaczęli się określać. Przeciwno tej nazwie wystąpił jeszcze w roku 1851 Wincenty Pol w swym szkicu „Rzut oka na północne stoki Karpat” (Kraków 1851):

„O tym rodzic góralskim z Niskiego Beskidu natrafiłem już na kilka uwag i jakoby etnograficznych poszukiwań, gdzie ich nazywano albo sanockimi góralami albo też Lemkami od przesłówka „lem”, który używają, a który odpowiada co do znaczenia przysłówkowi „tylko”. Zwyczajem tego rodzaju poszukiwań miano dorobić dla Lemków osobną historię. Wszakże niech mi się godzi zrobić tę uwagę, że właśnie wśród tych górali sanockich, czyli jak ich chcą zwać Lemków, leży ponad Oslawą trzy wioski w niewielkiej odległości od siebie, gdzie w jednej mówią ludzie „Lem”, w drugiej zaś „Nem”, w trzeciej „Leż”, tym samym tedy prawem można by ich nazwać Lemkami, Nemkami i Leżkami, wypadłoby się tylko postarać o historię dla narodu Nemków i Leżków”.

Historię szerzenia się tej nazwy w użyciu naukowym i codziennym przedstawił najwybitniejszy badacz Lemkowszczyzny, etnograf Roman Reinfuss w roku 1948 podsumowując w sposób następujący:

„Z tej prawdopodobnie lokalnej nazwy obejmującej kilka „lemkizujących” wsi bojkowskich ukuli dawni autorowie prac poświęconych „goralom sanockim” termin mający zgodnie z definicją Torońskiego oznaczać Rusina mówiącego nieczysto po rusku, a ponieważ im dalej na zachód, tym gwary ludności ruskiej coraz bardziej skazane są obcymi naleciałościami, więc mianem Lęmków zaczęto określać całą zachodnią postać ruskich górali, po Poprad i Szczawnicę” (R. Reinfuss, „Lemkowie jako grupa etnograficzna”, Lublin 1948, s. 87).

Nazwa ta w pewnym okresie zaczęła nabierać znaczenia „polityczno-ideologicznego”, o czym w tymże dziele R. Reinfuss:

„Nazwa „Lemko” w świadomości zachodnio-karpacciego „Rusnaka” kojarzy się często z pojęciem „Starorusina” lub „moskalofila”. Popularność tej nazwy datuje się od momentu, kiedy na tle zatargu politycznego między „Starorusinami” a „Ukraincami” zaczął krystalizować się lemkowski separatyzm. Z tego powodu często są wypadki, że w obrębie tej samej wioski uświadomieni politycznie mieszkańcy uważają się jedni za Lęmków, drudzy za Ukrainców, a nieświadomieni politycznie (tych nawet wśród starych jest niewiele) wyjaśniają tylko, że dawniej nie było ani Lęmków, ani Ukrainców, tylko wszyscy nazywali się jednakowo „Rusnaki” (Tamże, s. 88).

Spór o nazwę zamienił się w spór o przynależność narodowościową, trwa on do dziś, mimo że większość ludności mówiącej ukraińskimi gwarami lemkowskiemi mieszka obecnie w wyniku ich wysiedlenia na Ziemię Zachodnie w województwach zielonogórskim, wrocławskim, a tylko nieliczni zostali na miejscach dawnego osiedlenia w woj. króśnieńskim i wsch. części nowosądeckiego; obecnie tylko nieliczni mogą wrócić na ziemię ojczystą.

Nazw grup ludności ukraińskiej powstałych na gruncie pewnych charakterystycznych zjawisk językowych jest więcej, np. Batiuki, Cotaki, Sotaki, Łyszaki, Sekały, Hesztaki i in. Nazwy te nie wyszły daleko poza obręb lokalny i nie posłużyły za podstawę do stworzenia nazw odpowiednich regionów.

В розділі II-тому: *Язык український і його odmiany* проф. М. Лесів говорить на стор. 24-25 між іншим:

„...Jeśli mówimy o języku, to trzeba zaznaczyć, że ma on co najmniej dwie odmiany:

1) *potoczną*, lokalną nieznacjonalizowaną, różną na różnych terenach tak rozległego obszaru etnicznego, jakim jest Ukraina, co my zwykle nazywamy gwarami, dialektami, narzeczaniami;

2) *literacką*, pisaną, normowaną, możliwie jednolitą dla całego narodu, niekiedy niekoniecznie całkowicie pokrywającą się z językiem mówionym. Te dwie odmiany języka narodowego zwykle nawzajem uzupełniają się i wspomagają. Nowoczesne języki literackie na ogół

mają podstawę którejś z odmian terytorialnych języka narodowego (np. uważa się, że współczesny ukraiński język literacki oparty jest w swej genezie na gwarach środkowo-nadnieprzańskich, skąd pochodzili I. Kotlarewski i T. Szewczenko). Gwary zaś terytorialne są zwykle pod wpływem języka ogólnonarodowego i pod jego wpływem zmieniają się lub nawet zanikają. Jest to szczególnie ważne dla języka ukraińskiego, który przez długie wieki nie był językiem państwowym, gdyż de facto państwa ukraińskiego niezawisłego o charakterze narodowym w czasach najnowszych — poza niedługim okresem po I wojnie światowej — do niedawna nie było.

Український мовний, гварі українські, його мовлені odmiany terytorialne na rozległych terenach etnicznie ukraińskich, to ogólnie w nauce wyróżniane trzy grupy dialektalne języka ukraińskiego:

1. Grupa północno-ukraińska obejmuje gwary ukraińskie zwane ogólnie poleskimi...

2. Grupa południowo-zachodnia obejmuje gwary ukraińskie zwane dialektem południowo-zachodnio-ukraińskim. Teren zasięgu tego dialektu obejmuje ze wschodu — Podole, Bukowinę, Zakarpacie, całą Galicję Wschodnią, w tym Pokucie, Huculszczyznę, Bojkowszczyznę, Nadniestrze, Nadsanie i dodatkowo teren gwar lemkowych, jak również południowy Wołyń wraz z gwarami ukraińskimi na terenie tzw. Chelmszczyzny...

...Jest to teren bardzo zróżnicowany pod względem gwarowym. Dialekt południowo-zachodnioukraiński dzieli się na takie zespoły gwarowe, jak wołyński..., podolskie..., nadniestrzańskie lub opolskie..., nadszańskie... i karpacko-ukraińskie, które dzielą się na: zakarpacie..., huculskie, bojkowskie i lemkowe (na terenie Polski i Słowacji)...

... Z historycznego punktu widzenia są to gwary jakby przedłużeniem (kontynuacją) mowy takich plemion, jak Dulibowie, zwani następnie Wołynianami, Tywercy, Ulicze i legendarni Biali Chorwaci...

... Gwary te cechuje duże zróżnicowanie wewnętrzne i archaiczność form gramatycznych oraz słownictwa, jak również elementy wpływu polskiego, słowackiego, węgierskiego i rumuńskiego przede wszystkim w zakresie słownictwa...

3. Grupa południowo-wschodnia obejmuje dialekt południowo-wschodnio-ukraiński, który dzieli się na: a) gwary środkonadnieprzańskie na południe od Kijowa z ośrodkiem w Czerkasach i Poltawie. Są one jakby kontynuacją mowy najważniejszego w historii Ukrainy plemienia Polan, które było centrum Rusi Kijowskiej. Ten zespół gwarowy stał się podstawą współczesnego ukraińskiego języka literackiego, ponieważ stamtąd pochodzili najważniejsi twórcy tego języka (I. Kotlarewski, T. Szewczenko i in.), toteż z punktu widzenia „poprawności” językowej są to gwary najbliższe normom dzisiejszego języka ogólnoukraińskiego; b) gwary słobodzkie (ukr. słobozhanski howiryk) z ośrodkiem w Sumach i Charkowie na terenie tzw. Słobodzkiej Ukrainy; c) gwary stepowe na ogromnym obszarze w dolnym biegu Dniepru na całym wybrzeżu Morza Czarnego aż do granicy ukraińsko-rosyjskiej, już na terenie Federacji Rosyjskiej... (s. 26).

До друку вибрав Михайло Ковальський

### З Фундації св. Володимира

(31-002 Краків, вул. Каноніча 15)

Альманах «Між сусідами», випуск III, Краків 1993 (ціна 55.000 зл) Тут знаходимо статті з нагоди минулорічної вистави різьб Григорія Печуха в «Галереї українського мистецтва» в Кракові;

Володимира Мокрого: «Дерево життя», яку автор розпочинає словами: *Добрий Хранитель зберіг нам час, в якому є ми і в якому здійснює свої творчі замисли Григорій Печух — митець-скульптор рідного і світового обр'ю...*

Там же побач колоритні знімки Євангелія з Фльоринки (рідного села митця в Новосандеччині). Євангеліє купили в антикварній крамниці в Кракові в 1991 році.

Олега Алексійчука: «Теплий оптимізм різьб Григорія Печуха — Великий Дар» (за «Нашим Словом» ч. 18(1987) від 2.5.1993 — про виставу і творчий шлях митця.

«Краківські Українознавчі Зошити» (т. I-II 92-93, ціна 92.000 зл), що їх видали спільно Ягелонський Університет (Інститут Східнослов'янської філології) і Фундація св. Володимира... з нагоди II Міжнародного конгресу україністів у Львові в дні 22-28 серпня 1993 р. та XI Міжнародного конгресу славистів у Братиславі в дні 31 серпня — 7 вересня 1993 р.

Там в частині „Studia i materiały regionalne” в III розділі «Лемківщина» знаходимо цікаву статтю Миколи Горбала з Києва (уродженець села Воловець (?) на Лемківщині): «Русини і Україна» (між іншими про проблеми лемків).

«Декоративно-ужиткове мистецтво української громади в Кракові» (ціна 35.000 зл) — альбом вистави зоорганізованої Галереєю Українського мистецтва при Фундації. Там статті про вишивки («Мистецтво вишивки в історичному розвитку») і «Кольори і способи вишивання» і 22 кольорові таблиці експонатів вистави — дерев'яних виробів, кераміки, намиста, писанок, а найбільше вишивок





МІНІСТЕРСТВО УКРАЇНИ  
у справах національностей та міграції

252021 м. Київ, вул. Інститутська, 21/8. телефон 293-53-35, 293-22-07  
Р/р у Міській дирекції Укросбанку 123570 АФО 322011

«28» 03 1994 р.

№ 8-1/114

на № \_\_\_\_\_

Голові Світової Федерації Лемків  
п. І. Гвозді

Вельмишановний пане Голово!

Розглянувши за дорученням Віце-прем'єр-міністра України М. Жулинського Вашого листа від 24 ОІ 94, повідомляємо, що проблеми Лемківщини та лемків /як в Україні, так і за її межами/ постійно вивчаються й уважно аналізуються нашим Міністерством. У складних умовах періоду становлення незалежної держави Україна докладає немало зусиль для вирішення конкретних проблем, що стосуються української діаспори, українців, котрі проживають на своїх етнічних територіях за межами України.

Гадаємо, що важливим кроком до відродження Лемківщини і багатьох порушуваних Вами питань мають стати домовленості, які будуть досягнуті Комісією експертів з питань національних меншин при Консультативному комітеті Президентів України та Республіки Польща. В її роботі беруть участь і представники нашого Міністерства, які відпрацьовують комплекс питань, що стосуються українців у Польщі, зокрема й лемків.

Хочемо запевнити Вас у тому, що лемківські проблеми добре відомі нам не лише з документів Світового конгресу СФЛ, а й з оперативної інформації, яка постійно надається нашому Міністерству Об'єднанням українців у Польщі /ОУП/, з інших важливих джерел.

Для подальшої координації дій та конкретизації багатьох аспектів спільної роботи, в тому числі і стосовно проблем лемків, з ініціативи нашого Міністерства у Києві проведемо зустрічі та консультації з головою ОУП Юрієм Рейтом і депутатом Сейму Польського українцем Мирославом Чехом. Водночас Міністерство вважає за необхідне мати пропозиції про конкретніші програми відродження Лемківщини, які передбачали б вирішення комплексу лемківських проблем. Запорукою успіху тут, певна річ, можуть стати лише спільні дії із СФЛ.

Готові зустрітися з Вами в нашому Міністерстві у зручний для Вас час і обговорити питання, що порушуються в Вашому листі.

З повагою

Заступник Міністра

В.Кравченко

## АНКЕТА

Міністерства Власностевих Перетворень

Потреба та konieczність виповнювання і висилання інформації та пояснення

Наближається час, коли Сойм III РП схвалить закон про реприватизацію майна беззаконно, або з порушенням тоді обов'язуючих законів перейнятого Державою в роках 1944-1952, що було власністю приватних — фізичних осіб або інституцій (культурних, церковних, громадських) чи господарчих спілок та підприємств ітп. Через реприватизацію розуміється зворот Державою майна їх первісним — в дійсності законним власникам або їх наслідникам — спадкоємцям. Коли однак таких можливостей з різних причин не було б, тоді — поки що в проєкті закону — передбачається вирівняння майнових кривд і шкід через наділення інших заступчих ділянок землі (коли предметом кривди було загарбання землі) чи признання відповідного відшкодування й формі цінних паперів (акції спілок з банковими гарантіями) ітп.

Точно про все буде можна довідатися після схвалення Соймом III РП 2-го скликання (каденції) закону, що дотепер є в проєкті. Поки що Міністерство Власностевих Перетворень веде інформаційні розпізнання теми, іменно, головню про величину фінансових претензій громадян на адресу Держави.

Зі сторони польських середовищ — головню тзв. „кресових“, забужанських — зложено понад 60 тисяч реприватизаційних внесків, що ідуть в більйони зол. претензій. Зі середовищ покривджених у злочинній акції „Вісла“ зложено у Мін. Власн. Перетв. біля 60 (шістьдесяти!!!). Зле це свідчить про стан поінформованості та активності нашого суспільства, а передусім про працю суспільного та політичного активу зі суспільством та на користь суспільства. З другого боку не без великого значіння є величезна розпорошеність населення після горезвісної акції „Вісла“ та факт, що пригнітаюча більшість нашого суспільства — суспільства покривджених злочинною акцією „Вісла“ це селяни навиклі до дуже тяжкої праці в дуже несприятливих умовах природного середовища (різні умовини погоди, навіть дуже важкі не звільняють від строгого придержування рільничих циклів технології вирощування і термінів робіт у полі якщо з роботи має бути користь) тощо, а менше в спілкуванні різноманітних політичних інтриг та спектакулярних ігор ведених безсовісними політиками коштом їх шкіри. Негативним явищем є відсутність патріотичної організації гуртуочної та репрезентуючої професійно інтереси покривджених в злочинній акції „Вісла“, яка захистила б легковірних та незорієнтованих людей перед несовісними комбінаторами, що представляють себе захисниками суспільних інтересів і тягнуть під тою кличкою гроші у свою кишеню зовсім без карн! Але мимо всього у власному інтересі та інтересі своїх дітей треба рішитися і безумовно виповнити та вислати залучену анкету на вказану у долішній частині анкети адресу Мін. Власн. Перетв.!

Необхідно пояснити до кінця та без недомовлень, що виповнення анкети, її вислання а також старання про зворот загарбаного майна згідно з різними варіантами представленими та омовленими в попередньому номері „Ватри“ пз. „Що треба знати жертвам злочинної, депортаційної акції „Вісла“ не обов'язує нікого покидати і позбуватися місця в якому тепер живе, загосподарився тяжкою працею своєю і цілої сім'ї довгими роками і який вже зажив (!), але дає йому і його сім'ї додаткову можливість збагатити і свою сім'ю його власним такий майном, загарбаним 46 років тому, для повернення дійсної власності якого перед ним як — в дійсності — правовим його власником тепер відкривається якесь там можливість з якої може з власної волі користатися або і ні! І треба бути свідомим того, що в тому привертанні власності майна або вирівняння, тобто рекомпенсати — відшкодування Держави йому — дійсному, ограбованому власникові жодної ласки не робить! Віддає лише це, що загарбала перед 46-ти роками! і з чого тягнула у свою кишеню впродовж усіх оціх років користі (!) дійсних і правових власників їх позбавляючи!

Виповнюючи анекту треба придержуватися правил які визначило Мін. Власн. Перетв. у сформульованих завваженнях, заміщених під питаннями анкети, тобто: треба виповнити окремі, відрубані анкети на кожний рід, складник майна, ц.зн.:

— окрему анекту на поле та будинки мешкальні і господарчі після точки 10.1 і

— окрему анекту на ліс після точки 10.2

і це відноситься тих, що їх власність, майно було на селі, тобто до селян-рільників.

Якщо крім того хтось мав якісь інші роди майна, був власником

домів у місті або в інших селах, мав ремісничий верстат, склеп — провадив торгівлю ітд., згідно з точками анкети 10.3 — 10.9 або мав поле і ліс у інших місцевостях то виповнює стільки анкет скільки точок до нього відноситься і скільки різних адресів місця положення загарбаного майна треба вписати в точці анкети 12.

Всі інші розділи анкети у кожній з виповнюваних одним власником анкети треба, розуміється, виповнювати так само, якщо відносяться до того самого власника (за виїмком точки 11, в якій за кожним разом треба вписати відповідно, належну вартість в нинішніх цінах в зол. польських, а також точки 12, що відносяться до адреси загарбаного майна).

Тому перед виповнюванням анкети треба анкету відбити на „ксеро“. Заклади, в яких виконують ксерографічні відбитки є нині в кожному містечку або в уряді гмінному, де за невеликою оплатою такі відбитки можна отримати. Можна також звернутися про допомогу до вчителя або священика, які напевно не відмовлять її, а принайменше дорадять.

Виповнюючи анкету треба пам'ятати, що:

— в I частині „дані особові“ треба вписувати дані того, хто виповнює та підписує анкету. В точці 6 „горожанство“ так в підточці „а“ як і „б“ вписується „polskie“.

— в II частині „очеркнення прав до перейнятого майна“, в точці 8 треба зачеркнути підточку 8.1 „самостійним власником“, хіба що напр. дім в місті, склеп, ремісничий верстат ітп., належали рівночасно до кількох власників і тоді треба подати в підточці 8.2 в % свою частину співвласництва.

В точці 9 треба виповнити підточку 9.1 коли анкету виповнює особа, що її майно перебрала Держава в 1947 р. або підточку 9.2, коли анкету виповнює хтось з родини власника майна: жінка, син, донька, сестра, брат ітп., з тим, що треба обвести колісцем відповідно підточку і підчеркнути властиве слово.

Ці самі завваження відносяться до підточки 9.3.

Для підточок 9.2 та 9.3 треба також подати в % свій співуділ у спадку.

— в III частині „Опис майна перейнятого Державою“:

— в точці 10.1 треба подати в гектарах кількість загарбаного поля а в кв. м. величину площі мешкального дому і окремо господарчих будинків.

Після виповнення цієї рубрики жодних інших точок із числа 10 в тій анкеті не виповнюється,

— в точці 10.2 треба подати в гектарах скільки загарбаного лісу. Після виповнення цієї рубрики жодних інших точок із числа 10 в тій анкеті не виповнюється. Ця сама засада обов'язує точок 10.3 до 10.9 залежно від роду майна яке описується і за кожним разом це буде відрубна анкета.

— в точці 11 подати треба вартість загарбаного майна по нинішніх цінах в млн. зол.

На ринку в різних районах країни помічається різні ціни:

— 1 га управного поля, залежно від класу та положення від 2 до 10 млн. зол., а і більше,

— 1 га лісу, залежно від положення та роду дерева від 20 до 150 млн зол., а і більше,

— 1 м<sup>2</sup> (кв.м.) площі мешкального дому біля 2 до 5 млн. зол.,

— 1 м<sup>2</sup> (кв.м.) площі будинків господарчих біля 1,5 до 3 млн. зол.

— в точці 12 подати треба точну адресу місця положення загарбаного майна описуваного в точках 10.1—10.9.

— в точці 13 використовувати треба слідуочі підточки залежно від теперішньої власностевої ситуації загарбаного майна, і так:

— для поля — землі, що його вжиткували Державні господарства рільничі (ПГР-и, тепер розв'язані, а їх майном завідує і управляє Агентство Власності Рільничої Скарбу Держави) треба зачеркнути підточку 13.1 „Skarb Państwa“ та вписати: „Agencja Własności Rolniczej Skarbu Państwa“.

— для лісів зачеркнути треба підточку 13.2 „Przedsiębiorstwo Państwowe Lasy Państwowe“.

— коли майно вжитковує гміна (напр. в будинках приміщена є школа, інтернат тощо) треба зачеркнути підточку 13.7 „Gmina lub Związek międzygminny“.

— коли майно вжитковує особа приватна треба зачеркнути підточку 13.8 „Osoba fizyczna“.

у всяких інших випадках треба вибрати одну із підточок 13.3 до 13.6, або скористатися з підточкою 13.9 „Inny właściciel“, зачеркнути її та вписати властиву назву,

— в точці 14 зараз в першій лінійці в місце крапок „.....“ вписати рік злочинної, депортаційної акції „Вісла“.

Крім того зачеркнути підточку 14.7!

Накінці в зазначеному місці поставити дату та підписатися і вислати виповнену анкету на вказану на самій долині анкети адресу Мін. Власн. Перетв.

## I N F O R M A C J A

**dla Ministerstwa Przekształceń Własnościowych o mieniu przejętym na rzecz Państwa**  
(przed wypełnieniem ankiety należy zapoznać się z pouczeniem)

część I – dane osobowe

1. Nazwisko: \_\_\_\_\_
2. Imiona: \_\_\_\_\_
3. Imiona rodziców: \_\_\_\_\_
4. Nazwisko panienskie matki \_\_\_\_\_
5. Data urodzenia \_\_\_\_\_ dzień \_\_\_\_\_ miesiąc \_\_\_\_\_ rok \_\_\_\_\_

6. Obywatelstwo: \_\_\_\_\_  
a) w chwili utraty mienia: \_\_\_\_\_  
b) obecnie: \_\_\_\_\_  
podać obywatelstwo osoby, która posiadała mienie w dniu przejęcia przez Państwo

7. Adres zamieszkania: \_\_\_\_\_  
podać obywatelstwo osoby wypełniającej ankietę; jeżeli obywatelstwo polskie zostało nabyte – podać datę nabycia

\_\_\_\_\_ miejscowość \_\_\_\_\_ ulica \_\_\_\_\_ nr domu \_\_\_\_\_ nr mieszkania \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_ kod pocztowy \_\_\_\_\_ poczta \_\_\_\_\_ województwo \_\_\_\_\_

część II – określenie praw do przejętego mienia

8. Osoba, której mienie przejęło Państwo, była w chwili przejęcia (właściwe zaznaczyć):

- 8.1 samodzielny właścicielem \_\_\_\_\_
- 8.2 współwłaścicielem \_\_\_\_\_  
w jakiej części \_\_\_\_\_
- 8.3 współnikiem \_\_\_\_\_  
w jakiej części \_\_\_\_\_
- 8.4 akcjonariuszem \_\_\_\_\_  
w jakiej części \_\_\_\_\_

9. W chwili obecnej, osoba wypełniająca ankietę jest (właściwe zaznaczyć):

- 9.1 osobą, której mienie przejęło Państwo \_\_\_\_\_
- 9.2 małżonkiem, synem, córką, bratem lub siostrą osoby, której mienie przejęło Państwo \_\_\_\_\_  
podać wielkość udziału w spadku \_\_\_\_\_
- 9.3 innym spadkobiercą osoby, której mienie przejęło Państwo \_\_\_\_\_  
podać wielkość udziału w spadku \_\_\_\_\_

część III – opis mienia przejętego przez Państwo

10. Mienie przejęte przez Państwo należało do następującego rodzaju (właściwe zaznaczyć, patrz punkt 4 pouczenia):

- 10.1 nieruchomości rolne \_\_\_\_\_  
powierzchnia użytków rolnych w ha \_\_\_\_\_  
powierzchnia budynków gospodarczych w m<sup>2</sup> \_\_\_\_\_  
powierzchnia w hektarach \_\_\_\_\_
- 10.2 las \_\_\_\_\_

- 10.3 nieruchomości miejska \_\_\_\_\_  
powierzchnia działki w m<sup>2</sup> \_\_\_\_\_  
powierzchnia budynków w m<sup>2</sup> \_\_\_\_\_
- 10.4 mieszkanie \_\_\_\_\_  
powierzchnia w m<sup>2</sup> \_\_\_\_\_  
powierzchnia lokalu w m<sup>2</sup> \_\_\_\_\_
- 10.5 zakład handlowy lub usługowy \_\_\_\_\_  
rodzaj działalności \_\_\_\_\_  
wyporność \_\_\_\_\_  
moc silnika \_\_\_\_\_
- 10.6 tabor żegluga śródlądowej \_\_\_\_\_  
sław czy jezioro \_\_\_\_\_  
powierzchnia w ha \_\_\_\_\_
- 10.7 grunty pokryte wodami \_\_\_\_\_  
rodzaj działalności \_\_\_\_\_  
powierzchnia działki w m<sup>2</sup> \_\_\_\_\_
- 10.8 zakład przemysłowy \_\_\_\_\_  
powierzchnia budynków w m<sup>2</sup> \_\_\_\_\_

10.9 inne \_\_\_\_\_  
opis mienia \_\_\_\_\_  
wielkość mienia \_\_\_\_\_

11. Szacunkowa wartość przejętego mienia w cenach bieżących: \_\_\_\_\_ milionów złotych

12. Miejsce położenia (wg obecnego podziału terytorialnego kraju)

\_\_\_\_\_ miejscowość \_\_\_\_\_ ulica \_\_\_\_\_ numer \_\_\_\_\_ kod pocztowy \_\_\_\_\_ poczta \_\_\_\_\_ województwo \_\_\_\_\_

13. Obecny właściciel (użytkownik) przejętego mienia (właściwe zaznaczyć):

- 13.1 Skarb Państwa \_\_\_\_\_
- 13.2 Przedsiębiorstwo państwowe \_\_\_\_\_  
nazwa przedsiębiorstwa \_\_\_\_\_
- 13.3 Jednoosobowa spółka Skarbu Państwa \_\_\_\_\_  
nazwa spółki \_\_\_\_\_
- 13.4 Inna państwowa osoba prawna \_\_\_\_\_  
nazwa państwowej osoby prawnej \_\_\_\_\_
- 13.5 Przedsiębiorstwo sprywatyzowane bądź prywatne \_\_\_\_\_  
nazwa przedsiębiorstwa \_\_\_\_\_
- 13.6 Spółdzielnia \_\_\_\_\_  
nazwa spółdzielni \_\_\_\_\_
- 13.7 Gmina lub związek międzygminny \_\_\_\_\_
- 13.8 Osoba fizyczna \_\_\_\_\_
- 13.9 Inny właściciel \_\_\_\_\_  
nazwa właściciela \_\_\_\_\_

14. Mienie zostało przejęte przez Państwo w roku ..... na podstawie następujących przepisów 14.7 dekretu z dnia 27 lipca 1949 r. o przejęciu na własność Państwa nie pozostających w faktycznym władaniu właścicieli nieruchomości ziemskich, położonych w niektórych powiatach województwa białostockiego, lubelskiego, rzeszowskiego i krawskiego.

\_\_\_\_\_ data \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_ własnoręczny podpis \_\_\_\_\_

### P O U C Z E N I E

1. Ankieta ma na celu zgromadzenie przez Ministerstwo Przekształceń Własnościowych danych na temat wielkości i struktury roszczeń reprivatyzacyjnych. Złożenie ankiety nie stanowi wniosku o zwrot mienia lub przyznanie odszkodowania.
2. Dane zawarte w ankiecie przeznaczone są do wyłącznego użytku Ministerstwa Przekształceń Własnościowych. Dane te będą udostępniane lub publikowane jedynie w formie zbiorczej.
3. Ankieta nie dotyczy osób, które utraciły mienie w związku z wojną rozpoczętą 1 września 1939 r. (w tym tzw. zabużan), ani osób, które utraciły mienie na podstawie dekretu z dnia 26-X-1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m.st. Warszawy.
4. Dla każdego rodzaju przejętego mienia należy wypełnić odrębną ankietę.
5. Wypełnioną ankietę należy przesłać pod adresem:

Ministerstwo Przekształceń Własnościowych  
Departament Reprivatyzacji  
ul. Krucza 36  
00-522 Warszawa

## Іван Фуджак

Позабив я о життю  
 Не виджу юж світа  
 Лем як помочи народу  
 То ест моя мета  
     Ой кеди би я міг  
     Лихо переспати  
     Та той нашої кривди  
     В життю не зазнати  
 Летят мої думки  
 Все вздовж Карпатами  
 І виджу свій нарід  
 Як ходит стежками  
     Як корчує кряки  
     Як оре землю  
     З каміння, дерева  
     Ставит каменцю  
 Як терпеливо зносить  
 Всяки інши труди  
 І як має надію,  
 Же зас газдом буде  
     Але мі ся здає  
     І во снах то виджу  
     Же в чужій неволі  
     Милости не діжду

## Вітаме „ЛемКус”!

У Вроцлаві почав виходити „ЛемКус”, „популярний часопис західної Польщі.

Перше (травневе) число вийшло під Великдень — 8 сторінок, формат величини „Благовіста”, цікава графічна форма, багато знімків. В газеті матеріали лемківською говіркою, літературною українською мовою, також польською.

Тут і звернення до читачів і інформація про Шевченківське свято у Вроцлаві, про лемка — професора Вроцлавського університету, др габіліт. Ростислава Жерелика, про визначних лемківських діячів в минулому, вірші Б. І. Антонича (*Резурекціо-Воскресення і Автобіографія*), Євгена Українця і „місцевого” Мірка Пецуха з Гожова. Є статті зі спорту (про Оксану Баюль), політики (про Близький Схід) і інші. Там же і гороскоп, і конкурс, і кросворд („хрестиківка”), і кухонний куток, і „сватка” („матримоніальне”), і гумор, і оголошення.

Газету редагують студенти: Марко Гумецький (гол. ред.), Ярослав Сирник (сек. ред.), Сильвія Ващишин, Владика, Мирослав Воргач, Анна Домбровська, Григорій Кисілевський, Лідія Ковальська, Андрій Кочанський, Ромуальд Лязаровіч, Юстина Сирник.

Жичиме „ЛемКусові”, жеби ся подобав читачам!

(МК)

## Пригода в селі Верховня Велька в часі війни в 1944 році

Німці забрали до обозу циганів, хлопа і жену Тацку, по котрих зостало двоє діти. Векше взяв газда до пасіня коров, а молодше Касян около 4-х років, зостало прии старій бабі Варварі Червеняк. А же маєтку жадного не мали, то зостало їм ходити по хижках, по жебраню. З початку люде по кус давали, але пізніше зачали бабу збивати, же тіж не мают, бо то било тяжко для каждого.

В кінці стара циганка страх голоду не витримує і докучаня внучка Касіяна, же хце їсти, бере го і випроваджат з хижи. Іде з ним ку каплиці, та ся помолива і кус дальше каже внуківі лігати.

Хлопец в страху лігат, а баба што видит векше, зберат і кладе на хлопця. І так наклала дернянки, каміня, што хлопец юж ся не рушав. Хтовди баба пішла до хижи. Тото діялося вечером і нхто не видів. Але сталося, же поїхав до млина зо зерном газда в тім селі Головчак Іван. Мав скоро вернути, але млинар мав свое конечне до роботи і тот Головчак мусив бити там досит довго.

Вертаючи пізно зо млина домів, коло каплички доходит до него голос — якисе пискання. Слухат ліпше — штоси дивне — і коло каплички. Кус страх бо то і в ночи, але треба справдити, што то може бити. А же бив то хлоп одважний то справджат. Приходить откаль ішов голос. Чути дитинячий слабій плач під купом деревнянки і каміня. Взяв, познамав, поодмітував того на бік і смотрит — там дзецко! Потім взяв го на руки, бо само не стало, понюс на фуру і привіз домів. Дома смотрят: а то на циганча — Тацки хлопец, Варвари внук!

На другий день рано занюс Головчак циганча до баби Варвари, на што здивована йому одповіла: „чого сте мі го принесли? што я му дам їсти? На то газда їй одповів: „Ми селяне будемеся старати і ліпше помагати, а ви мусите його ховати і о него дбати, бо то человек.

Потому зробиво ся людям жаль і помагали ліпше, што пережили войну. Тераз баба Варвара напевно не жие, але Касян хибаль так.

Виглядат, же тога молитва баби Варвари при капличці помогла.

Модла, 1993 рік

Михайло Олесевич

## Пояснення — спростування

В попередньому 2 (5) ч. „Ватри” від квітня цього року на 20 стор. при посмертній згадці про бл. п. Ярослава Полянського редакція опублікувала знімок з написом побіч: „Никифор Дровняк в товаристві Ярослава Полянського та членів „Лемковини” з „Білянки”.

Інформуємо, що той знімок одержав ред. Михайло Ковальський від пок. Ярослава Полянського в 1992 році, коли підготовляв 1-ше число „Ватри”. Ані тоді, ані ніколи пізніше Я. Полянський не подав автора знімка, ані де і коли зроблений і кого представляє. Не було на знімку також жодного застереження авторських прав („Prawa autorskie zastrzezone”). Оригінал знімка в засобах редакції.

Пан Павло Стефановський листом від 3.05.94 р. звернув нам увагу, що він є автором знімка, а знімок походить з 1961 р., коли ще „Лемковина” не існувала.

Радо уточнюємо підпис до того знімка згідно з пропозицією п. Павла Стефановського:

„Никифор в розмові з членами Лемківського Ансамблю Пісні і Танцю з Білянки, з нагоди свого виступу в Криничі в 1961 р. Від лівої Марія Стефановська, Никифор, Андрій Стефановський, Анна Стефановська і Ярослав Полянський”.

Перепрошуємо автора знімки і Заінтересованих.

Релакуія „Ватри”

# Іван Головчак



Народився 21 липня 1928 р. в с. Тилич коло Криниці колишнього Новосандецького повіту (західня Лемківщина) в селянській сім'ї. В Тиличі закінчив семирічну початкову школу. Коли мав 13 років померла йому мама, від якої запам'ятав багато оповідок, казок і добрих повчань.

В 1945 році разом з батьком, двома братами і сестрою переселений на Україну до Донецької області. В 1946 переїхав у Станіславщину до села Вовчків, теперішнього Галицького району в Івано-Франківщині.

В 1948 р. закінчив Маринопільську зооветшколу і працював зоотехніком. В 1962 р. закінчив в Станіславі середню школу робітничої молоді. Від 1955 р. до 1992 р. працював художником в Івано-Франківському заводі „Полімер”. Від 1988 р. пенсіонер. Дружина Тереза, донька Лідія, зять Мирослав Кононенко, внучка Лілія, син Олег. Проживає в Івано-Франківську.

Перші вірші друкувалися в 1951-53 роках в газетах МТС і району, а замітки і нариси про робітників появились в обласній газеті „Прикарпатська правда”. Останнім часом його поезії публікувалися в міській газеті „Нафтовик Борислава”.

Від 1971 р. його поезія публікувалася в „Нашому слові” та „Лемківській сторінці”. Декілька віршів друкувалися в „Нашій культурі” і „Світанку”. Написав понад 300 віршів. Їх тематика торкається багатьох граней людського життя. Автор висвітлює в них його буття-течію менше або більше глибоко, деколи тільки кількома штрихами. Чимало віршів мають інтимний характер. В багатьох видно бажання перемогти сили зла, дати поштовх силам миру, злагоди між народами в ім'я їх добра. В надрукованому розмаїтті є й і поезія добрих побажань, яка заряджує оптимізмом, енергією для творення майбутнього. Це вірші присвячені приході Нового Року. Чи не найбільше віршів посяно-присвячено рідному краю — Лемківщині та її автотонам. Відчутна в них спрага горян жити об'єднано на споконвічних лемківських теренах. Є і однострофові, в яких звучать нотки жартів і щирої необразливої критики.

А ось і хронологія прозових публікацій в „Нашому слові”:

1971 „Як мня страшило” (гумореска), „Купила kota в мішку” (бувальщина)

1972 „Як колиси лікували”, „Хибаль я винуватий”, „Дідусева філософія”, „Щоб мороз тріснув”, „Тепер дні не ті і зими не ті”

1973 „Не п'ю лем сербам”, „Хвороблива Павліна”, „Димова занавіса”, „Сидор і Дорка” (оповідання), „Як Петро відучив Грицька красти”

1974 „Коли повернешся з війни Іванку”, „Не рубай яличку” (казка),

1975 „Як зродилася ненависть”

1976 „Побесідували собі”, „отом го висповідала”, „Старий парубок”, „Таємниця”, „Тінь зашлого”

1977 „Основне знати жартувати”.

Маємо собі за честь, що Іван Головчак все присутній своїми віршами в нашій „Ватрі”.

Побажаймо йому і його рідним довгих літ в доброму здоров'ї, а нам його віршів!

## Рідний Край

Той, хто в храмі серця рідний край,  
Мов святиню милу носить,  
Тому край отой завжди розмай  
Навіть в скрутний час приносить.

І не знати тій людині, ні...  
Тьми самотності сумної —  
Краю рідного поля ясні  
Ллють до вен снаги дзвінкої.

І легко ходиться тоді ногам  
По земличці зелененькій,  
Навіть в чужині далеко там...  
Гріє сонце край рідненький.

# ЛЕМКІВСЬКА ХРОНІКА

**26.03.1994 р.** одбилося засідання Президії СФЛ Американського континенту в Сиракюз (США). Од нас не міг ніхто поїхати з powodu браку фондів. На тих зборах доручено Степану Гованському обов'язки секретаря Президії СФЛ.

Перше засідання Президії СФЛ має одбитися а жовтні тр у Польщі, господарюм буде Об'єднання лемків.

Од **31.03.1994 р.** організовано у Львові і Києві конференцію для вчителів української мови, в якій брали участь троє педагогів з Лемківщини.

**3. 16.04.1994 р.** одбилося спітканя Радника Амбасади України у Польщі — Теодозія Старака з мешканцям Горлиці і околиц. Спітканя організував Александр Маслей — член ГУ ОЛ.

**3.05.1994 р.** застава одправлена св. Літургія в снітницькій церкві, по-раз другий по вигнаню лемків з того села. По Службїй Божї одправлено на цвинтарі з участю процесїї Парастас за душ померлих і помордованих в в'язницях (Явожно і не лем) і в часї другої світової війни. Богослуженя правив греко-католицький священник Іван Ключник.

**12 мая** тр Прем'єр Уряду Польщи Вальдемар Павляк одкрив і передав до ужитку забору водну в Климківці над Лосьом на ріці Ропі меже горами Кичером і Убочом — Чертежками. Запора буде малом гидро-електровньом о 1,1 МВ сили. В часї вельких дощів буде затримувати воду аби в часї суши достарчати ей промисловим Горлицям. Вода в запорі підходить під Устя і розливатся в сторону Кункови, має юж кільканадцет метрів високости.

**20 мая 1994 р.** в кермеші в Вільхівці взяли участь голова і секретар ГУ ОЛ Василь Шлянта і Петро Шафран. Проведено розмову з Представником Товариства „Лемківщина“ зі Львова Володимиром Арданом. Усталено умови участи членів товариства „Лемківщина“ і запрошених художників колективів з України в „Ватрі '94“. Передано тіж запрошеня на „Ватру '94“ для декотрих членів правільн товариства „Лемківщина“ та їх відділень.

Святкови Богослуженя очолював Преосвященный Владика Іван Мартиняк. Співав хор автобусного заводу зі Львова. По церковних богослуженях хористи зі Львова дали гарний концерт. В концерті не виступила оркестра св. Миколая з Люблина, хоц в часї витаня Владики перешкоджала своїм співом і грањом.

Обходи кермешу організував місцевий парох о. Юліян Кра-

велький. Він витав Владика, хористив, гостив і всіх прибиких та запрашав на гостину, як господар урочистости церковних. Чогоси радіо Жешів в українській передачі (хїба цьолово) редактори той передачі подавала, што кермеш організувало Карпацке товариство туристичне. Подібно тіж в тїй передачі (29.05.1994 р.) інши особи повідали, же пришли на кермеш запрошени Карпацким товариством туристичним. Чом так перекручат факти редактор Івона Пентак? Чом од пів року замінею редактора українських передач Ярослава Чернобая на Івону Пентак? Таке рішеня Радія Жешів можна назвати лем дискримінаційом.

Од **27 мая до 3 червня** тр голова ГУ ОЛ Василь Шлянта брав участ в українській делегації, што поїхали до Києва на розмови з представниками Руху України.

**29.05.1994 р.** ансамбль пісні і танцю „Лемковина“ дав двогодинний концерт в парку в Горлицях. Виступ Лемковини бив найкращий зо шитких колективів, што виступали на горлицькій імпрезі.

**29 мая тр.** в сали „Копальництва нафтового“ виступив Драмгурток Народного Дому і Церковний хор „Горі серця“ з Перемишля під керивництвом п. Пайташа. Перемишляне преставили: „Перемишль — Відгомін століть“. Било то дуже красне історичне представліня. Най тоти, што не пришли жалуют, бо дуже втратили з науки історії. Артистам дякуєме — Спаси Боже!

**11 червня тр.** проведено курсоконференцію вчителів української мови з воєвідства новосандецького. Лекцію показову з учнями провела вчителька української мови Лариса Шкварло. Організатором той зустрічи бив др Володимир Мокляк, візитатор, дорадник, з воєвідського осередка методичного Нового Санча.

**11 червня тр.** одбилося засідання Головної Ради ОУП, в яким брали участь голова ОЛ Василь Шлянта і його заступник Стефан Гладик. На тих зборах обговорено: закон про реприватизацію, місце проведення в 1995 році Фестивалю української культури, проблеми видаваня «Нашого слова», стан фінансовий в ОУП, участ українців в виборах до місцевих самоуправ.

**12 червня т.р.** голова ОЛ Василь Шлянта і головний редактор «Ватри» Михав Ковальській одобрали нагороду признану в конкурсі на пресу локальну, Інститутом демократії в східній Європі, для кварталника «Ватра». Нагородом є друкарка атраментова до комп'ютера.

(пш)

## ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ СЕМІНАРІЇ В КРИНИЦІ



1941 рік. Курс I

Витає нових докторів  
**Ярослава Мокляка**  
 і  
**Стефана Цюрика**

**Ярослав Мокляк** — історик, закінчив Університет Ягелонські. Оборонив працю докторську 24 лютого тр. з лемківської тематики: „Політичні напрями Лемківщини міжвоєнного періоду” і отримав наукове звання доктора історичних наук.

**Стефан Цюрик** — Зоотехнік, закінчив Академію рільничу в Кракові. Оборонив працю докторську 19 січня тр. з „хову овець” і отримав на наукове звання доктора зоотехнічних наук.

Гратулюємо од  
 Редакція, Ватри і Об'єднання лемків

Нагороду III-ої категорії в III-ому Конкурсі для льокальної преси, що його щороку проводить IDEE — Instytut na Rzecz Demokracji w Europie Wschodniej, одержала Редакція «Ватри». Нагорода — чорнильна друкарка (drukarka atramentowa), що її треба сполучити з комп'ютером фотоскладу. Врочисте вручування нагород проходило в неділю 12-го червня цього року в Варшавському університеті.

Ширше про це в наступній «Ватрі».

## АКЦІЯ «ВІСЛА»

Той страшний криптонім Людового Войска Польського, а особливо його відділів КаБеВу (корпус Безпеченства Вевентшнего) — на віки прокляв український нарід, котрий внаслідок ялтанського договору опинився в межах тодішньої Польщі.

Всі європейські народи скривавлені п'ятилітньою другою світовою війною втішались довгожданим Миром. Воздвигали з руїн свої рідні села і міста, вертали в свої батьківські пороги з чужих світів, по яких розпоршила їх немилосердна доля воєнних дій.

Не меншу надію на краще будуче пестили в собі і лемки, котрі разом з польським народом рівномірно несли на своїх плечах тягар воєнного режиму. Коли 9 травня 1946 р. проголошено кінець воєнних дій, Лемковина плакала з радости разом з цілим світом. В усіх церквах дзвонили деякі оцілілі дзвони, правилися богослужіння вдячності і — від скасування панщини — весна 1945 р. була найкраща в історії карпатського краю. Але на превеликий жаль ця радість не тривала дуже коротко. Майже зараз по фронтових діях на Лемківщину звалилася юрба радянських пропагандистів, так званих «делегатів», котрі ріжними штучками змусили майже половину нашого народу переселитися на тодішню радянську Україну. Але то в ніякій мірі не задовольнило радянські і польські влади. Тоді комуністичний режим Польщі застосував найбільш підлу методу до українців. — Дав майже вільну руку польському кримінальному елементу, котрий без жодних скру-

пулів тероризував безборонне населення. Бандити грабили наше майно — били а то й вбивали людей не тільки під ослоною ночі, але і в білий день. Особливо на Східній Лемківщині діялися страшні сцени, які не місце тут описувати. Все те, що тут діялося від 1944 року по 1947 було пляноване в найвищих чинниках на нашу згубу. Вершком тої комуністичної тиранії була зловісна акція «Вісла».

Слабий, безборонний лемківський люд несподівано опинився в кігтях комуністичної гидри, від котрої залежало — бути нам, чи не бути. В численних в'язницях у великих муках гинули наші люди. Понімецький концентраційний табір в Явожні був спеціально по війні збережений для українців. В нічому не був він ліпший від зловісного в цілому світі Освенціма (Авшвіц), тільки тут не було крематорій. Але яка то ріжниця для нещасливця призначеного на смерть? Катовані люди часто просили скорої смерті, але садисти в Явожні нераз довго насолоджувалися муками своєї жертви. Від квітня до серпня 1947 року вигнали всіх лемків з їх прадідних земель і розсіяли по так званих «одзисканих землях». А світ мовчав як заклятий і ніхто не кивнув пальцем в нашій обороні.

Лемку! Брате Рідний! Кед жиєш іщи в дакотрим кутику нашой планети, іщи не скамяніло твое серце, а бив ти свідком тамтих страшних років, опиши тото в памятной книзі, змалюй в лемківській іконі, оповідж і своїм і чужим сусідам, бо то твій святий обовязок пред твоім великим українським народом.

*Семан Мадзелян*

*На останній сторінці графіка Василя Мадзеляна*

Видає: Zarząd Główny Zjednoczenia Łemków w Polsce, ul. Hallera 20/19, 38-300 Gorlice.

Редагує колегія: Лев Галь, Петро Шафран, Михайло Ковальський (начальний редактор) — ul. Armii Ludowej 16/5 66-400 Gorzów Wlkp..

Фотонабір, технічне оформлення: „Tyrsa” — Zakład Wydawniczy Związku Ukraińców w Polsce, 03-614 Warszawa, ul. Kościeliska 7, tel. 679-95-47.

Stanowisko Redakcji nie zawsze pokrywa się z poglądami autorów.

